

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous / taloushallinto

Fanni Kallioniemi

TILINTARKASTUSSÄÄNTELYN TOTEUTUMINEN JA VAIKUTUS PÖRSSIYHTIÖIDEN
TILINTARKASTUKSEEN JA TILINTARKASTUSALAAN

Opinnäytetyö 2014

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

KALLIONIEMI, FANNI

Tilintarkastussääntelyn toteutuminen ja vaikutus pörssiyh-
tiöiden tilintarkastukseen ja tilintarkastusalaan

Opinnäytetyö

49 sivua + 5 liitesivua

Työn ohjaaja

lehtori Jarmo Kulhelm

Syyskuu 2014

Avainsanat

euroopan unioni, muut kuin tilintarkastuspalvelut, pakolli-
nen firmarotaatio, pörssinoteeratut yhtiöt, tilintarkastus, ti-
lintarkastussääntely, yhteisen edun kannalta merkittävät
yhteisöt

Tilintarkastusmarkkinoiden uusiminen on Euroopan komission vastaus maailmanlaajuisen finanssikriisiin, jonka voidaan katsoa alkaneen 2000-luvun alussa. Yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä koskeva tilintarkastussääntely on luotu edesauttamaan sekä markkinoiden luottamusta tilintarkastusalaan kohtaan että tilintarkastuksen riippumattomuuden ja laadun parantumista. Koko Euroopan unionin kattava tilintarkastussääntelyä aletaan noudattaa 17.6.2016.

Työssä kartutetaan konkreettisesti ne uudet muutokset, joita alalle on tulossa, ja pyritään ymmärtämään niiden syitä. Sekä näiden että aiheesta käytyjen keskustelujen perusteella löydettiin sääntelystä aukkoja. Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastus muuttuu läpinäkyväksi, mutta tilintarkastajien työmäärän nähdään kasvavan lisääntyvän byrokratian myötä.

Työn tarkoituksena on tutkia, millä tavoin tilintarkastussääntely tulee vastaamaan sille asetettuihin tavoitteisiin ja miten tilintarkastajat näkevät sen vaikuttavan tilintarkastukseen ja tilintarkastusalaan. Aiheesta ei ole käytännön kokemuksia, joten kuuden tarkoin valitun KHT-tilintarkastajan haastattelujen perusteella saatiin esiin ristiriitoja, epäkohtia ja linjausta, suuntaan johon tilintarkastussääntelyn nähdään menevän.

Tilintarkastussääntelyä oltiin vastaan muun muassa siihen liittyvien nopean läpivien-
nin aiheuttamien epäkohtien takia. Sääntelyn ei nähty lisäävän tilintarkastuksen laatua
vaan jopa heikentävän sitä. Tilintarkastuksen riippumattomuuden vahvistumista nähtiin,
mutta Euroopan komission lähestymistapaa kritisoitiin.

KYMENLAAKSO AMMATTIKORKEAKOULU
University of Applied Sciences
Business Administration

KALLIONIEMI, FANNI	Audit Reform and its effects on auditing of listed companies and the field of audit
Bachelor's thesis	49 pages + 5 pages of appendices
Supervisor	Jarmo Kulhelm, Senior lecturer
September 2014	
Keywords	audit reform, auditing, European union, firm rotation, mandatory, non-audit services, public interest entities, stock listed companies

As a consequence of the Global Financial Crisis that started approximately in the beginning of the 21st century the European Commission constituted a new legislation in order to renew the Audit market. The Audit Reform was established to raise the trust of the markets in the field of audit as well as to endorse auditor independence and audit quality through public interest entities. Audit Reform covers the whole European union and will come into effect on July 17th 2016.

The research accumulates the concrete changes that the field will face as well as understanding of the background for those changes. In addition, based on the discussion on the subject there were found gaps in the legislation. It is seen that the auditing of Public Interest Entities will become more transparent. However, the rising volume of reporting as a result of bureaucracy is seen as a burden.

The purpose of this work is to find out how the Audit Reform will correspond to its objectives and how it is seen to have an effect on auditing and the field of audit. There are no experiences over this matter and therefore six carefully picked Authorized Public Accountants were interviewed for their personal opinion. As a conclusion, the interviews gave information on conflicts, grievances and course of conducts, which the accountants saw rising up over the near future based on the Audit Reform.

All in all, the fast prescribing of the legislation caused deficiencies and therefore resistance for the Audit Reform was found. The regulation was not seen as a way of increasing the quality of auditing but reducing it. The auditor independence was seen but criticized as a wrong approach from the European Commission.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
1.1	Tutkimusaihe ja tavoitteet	7
1.2	Aiheen rajaus ja rakenne	8
1.3	Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen käsite	9
2	REFORMIN KEHITYS	10
2.1	Vihreä Kirja	10
2.2	Säätelyehdotus	11
2.3	Käsittely	12
2.3.1	Kansallisella tasolla	12
2.3.2	EU:ssa	13
3	ROTAATIOVELVOITE	16
3.1	Tavoite	16
3.2	Tilintarkastustoimeksiannon kesto	16
3.3	Poikkeukset	17
3.4	Päävastuullisen tilintarkastajan rajoitettu osallistuminen	17
3.5	Siirtymäsäännöt	18
4	MUUT KUIN TILINTARKASTUSPALVELUT	19
4.1	Rajoituksen syyt	19
4.2	Kielletyt palvelut	19
4.3	Jäsenvaltioiden sallimat poikkeukset	21
4.4	Sallitut palvelut	22
5	TILINTARKASTAJAN RAPORTOINTI JA TOIMIALAN VALVONTA	23
5.1	Tilintarkastuskertomus	23
5.2	Valvonta	23
5.3	Tarkastusvaliokunnan rooli	24
6	SÄÄNTELYN HERÄTTÄMÄ KESKUSTELU	25
6.1	Rotaatiovelvoite	26
6.2	Muut kuin tilintarkastuspalvelut	28

6.3	Tilintarkastajan raportointi ja toimialan valvonta	29
7	TUTKIMUS JA METODIT	29
8	TULOKSET	31
8.1	Rotaatiovelvoite	31
8.2	Muut kuin tilintarkastuspalvelut	33
8.3	Tilintarkastajan raportointi ja toimialan valvonta	35
8.4	Yleisesti sääntelystä	36
8.5	Yhteenveto	41
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	42
9.1	Tutkimuksen herättämät näkökulmat	43
9.2	Tutkimuksen luotettavuus ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet	43
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	
	Liite 1. KHT-yhdistyksen malli osakeyhtiön tilintarkastuskertomuksesta	
	Liite 2. KHT-yhdistyksen malli konsernin tilintarkastuskertomuksesta (FAS)	
	Liite 3. KHT-yhdistyksen malli konsernin tilintarkastuskertomuksesta (IFRS)	
	Liite 4. Haastateltavien profiili	
	Liite 5. Haastattelun kysymysrunko	

KÄSITTEET

Audit Reform	Tilintarkastussäätely
Big Four	Neljä kansainvälisesti suurinta tilintarkastustoimistoa: Deloitte, Ernst & Young, KPMG ja PricewaterhouseCoopers
CEAOB	Committee of European Audit Oversight Bodies
Coreper II	The Permanent Representatives Committee
EU	Euroopan unioni
FAS	Finnish Accounting Standards
FIVA	Finanssivalvonta
IESBA	International Ethics Standards Board for Accountants
IFRS	International Financial Reporting Standards
ISA	International Standards on Auditing
JURI	The Committee on Legal Affairs
KHT	Keskuskauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja
PIE	Public Interest Entity
PK-yritys	Pienet- ja keskisuuret yritykset
Tarkastusvaliokunta	Osa hallitusta. Keskittyy yhtiön taloudelliseen raportointiin ja valvontaan.
Tekes	Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö on toteutettu Kymenlaakson ammattikorkeakoulun liiketalouden opintojen osana. Idea aiheeseen on lähtöisin työharjoittelupaikaltani, joka on toiminut suurena kannustajana sekä tutkimus- että kirjoitusvaiheissa. Opinnäytetyö käsittelee 27.5.2014 Euroopan unionin virallisessa lehdessä julkaistua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta 537/2014. Työtä varten on haastateltu kuutta KHT-tilintarkastajaa. Tämän lisäksi aiheesta on käyty alan ammattilaisten kanssa useita epävirallisia keskusteluja. Yritysten ja henkilöiden nimet on jätetty tarkoituksenmukaisesti paljastamatta.

1.1 Tutkimusaihe ja tavoitteet

Tilintarkastusalaa koskevaan direktiivin 2006/43/EY lainsäädäntöön sisällytyksen vaikutuksia vuodesta 2008 lähtien tuskin ehdittiin käytännössä näkemään, kun muutos tilintarkastuksen sääntelyreformista hyväksyttiin jo vuonna 2014. Tämä kuvastaa tilintarkastusalan olevan suurten muutoksien alla, joiden vaikutuksista ei vielä ole käytännön näyttöä. (Valtioneuvosto 2006.)

Tilintarkastussääntelyn varhaisimpana taustatekijöinä voidaan pitää vuoden 2001 Enron-skandaalia ja sen jälkeen puhjennutta finanssikriisiä. Näiden yhdessä luoma epäluottamus suurimpia tilintarkastusyhteisöjä ja tilintarkastajien vastuuta kohtaan sai aikaan keskustelun tilintarkastussääntelystä (Bryce 2008). Sääntelyreformin tarkoituksena on parantaa sidosryhmien ja markkinoiden luottamusta yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteisen tilintarkastuksen tuloksena syntyviin tilinpäätöksiin. Tavoitteena on lisätä rehellisyyttä ja riippumattomuutta sekä parantaa lakisääteisen tilintarkastuksen laatua että yhtenäistää tilintarkastusmarkkinoita Euroopan unionin alueella. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.)

Reformi on ollut tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen keskustelujen puheenaiheena jo useamman vuoden, mutta päätöksen lopullisen muodon hyväksymisen jälkeen ei julkisuuteen ole tullut tarkkoja suunnitelmia mahdollisesta toteutuksesta. Tosiasiassa tilintarkastusalalla vallitsee kilpailu yhteisistä asiakkaista, jolloin suunnitel-

mia on jo luotu tilintarkastusorganisaatioissa. Myös jäsenvaltiokohtaiset optiot ovat päätöksen alla. Niiden selkiytymisen ajankohta voi olla milloin vain kahden vuoden siirtymäajan aikana, ja sen vuoksi ei vielä tiedetä, mitä sääntely tulee käytännössä tarkoittamaan.

Työni tavoitteena on selvittää tilintarkastuksen sääntelyreformin vaikutuksia tilintarkastusalaan. Kokoneiden KHT-tilintarkastajien haastattelujen perusteella pyrin löytämään näkemyksiä siitä kuinka sääntelyreformi toteutuu ja miten se tulee vaikuttamaan yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastukseen ja tilintarkastusalaan.

1.2 Aiheen rajaus ja rakenne

Sääntelyn yksi tärkeimmistä tarkoituksista on Euroopan unionin alueen tilintarkastusmarkkinoiden yhtenäistäminen. Tilintarkastusuudistus koskee 28 Euroopan unionin jäsenvaltiota ja tilintarkastusasetus antaa 32 kansallista jäsenvaltio-optiota yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteiseen tilintarkastukseen (FEE 2014a). Työni tarkoituksena on tutkia tilintarkastussääntelyn vaikutuksia yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen kannalta. Täten ulkopuolelle jää tilintarkastusdirektiiviin kohdistuva uudistus ja siinä käsiteltävät seikat liittyen pk-yhriyksiin.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käydään läpi taustaa ja syitä tarpeelle uudistaa tilintarkastusala. Reformin kehityksen osoittaminen pyrkii selvittämään lukijalle syitä ja eri näkökulmia, miksi ja miten lopulliseen sääntelyreformiin päädyttiin. Teoriaosuuden toiseen vaiheeseen on poimittu sääntelyn merkittäviä muutoksia ja uudistuksia, joita ei aikaisemmassa 2006/43/EY direktiivissä ollut. Teoriaosuuden jälkeen käydään lyhyesti lävitse julkisuuteen asti päässeet keskustelut tilintarkastussääntelystä. Työn toiminnallinen osuus koostuu kvalitatiivisesta tutkimuksesta, jossa haastatellaan tilintarkastajia ja pyritään saamaan näkemyksiä uudistuksesta ja sen vaikutuksista alaan. Tästä seuraa tulosten analysointi verraten teoriaosuudessa esiin tuotuihin seikkoihin. Työn loppupuolella yhteenvedossa esitetään tulokset ja niistä syntyneet johtopäätökset.

Aikaisempia tutkimuksia aiheesta ei ole ehditty tekemään, sillä lopulliset päätökset tilintarkastussäännöksestä ja direktiivistä syntyivät osaksi samaan aikaan työn kanssa. Mattila (2012) pohti opinnäytetyössään komission vuoden 2011 lopussa tehtyä ehdotusta kieltää tilintarkastuksen oheispalvelujen tarjoamista. Hän arvioi kiellettyjen oheispalvelujen rajoituksen vaikuttamista neljään suurimpaan tilintarkastusyhteisöön. Liukko (2012) tutkii tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön rotaation vaikutusta tilintarkastuksen laatuun muun muassa yritysjohton ja tilintarkastusorganisaatioiden näkökulmasta. Penttilä (2013) puolestaan keskittyi ISA-standardeihin ja sivuutti aihetta pienten ja keskisuurten yritysten näkökulmasta.

1.3 Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen käsite

PIE eli Public Interest Entity tarkoittaa yhtiötä, joka on julkisen kaupan kohteena. Tällä tarkoitetaan ”- - markkinoiden ylläpitäjän ylläpitämää ja/ tai hallinnoimaa monenkeskistä järjestelmää, joka kyseisessä järjestelmässä ja järjestelmän ehdottomien sääntöjen mukaisesti kokoaa yhteen rahoitusvälineitä koskevat useiden kolmansien osapuolten osto- ja myynti-intressit tai helpottaa niiden yhteenkokoamista siten, että tuloksena on sopimus sellaisista rahoitusvälineistä, jotka on otettu kaupankäynnin kohteeksi näiden markkinoiden sääntöjen ja/tai järjestelmien mukaisesti, ja jolla on toimilupa ja joka toimii säännöllisesti ja tämän direktiivin III osaston säännösten mukaisesti.” (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2004, 10.)

PIE-yhtiöihin lukeutuvat luottolaitokset ”luottolaitoksella [tarkoitetaan] yritystä, joka liiketoimintanaan vastaanottaa yleisöltä talletuksia tai muita takaisinmaksettavia varoja ja myöntää luottoja omaan lukuunsa.” (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2013, 33.)

PIE-yhtiöihin lukeutuu myös Direktiivin 91/674/ETY artiklan 2(1) mukaiset vakuutusyhtykset. Lisäksi jäsenvaltio on voinut luokitella yleisen edun kannalta merkittäväksi yhteisöksi muitakin yhtiöitä niiden liiketoiminnan luonteen, koon tai työntekijöiden määrän perusteella (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014a).

2 REFORMIN KEHITYS

2.1 Vihreä kirja

EU:n komissio julkaisi lokakuussa 2010 vihreän kirjan, joka osoittaa instituution reagointia finanssikriisin jälkeisiin toimenpiteisiin tilintarkastuksen kehittämisen ja taloudellisen vakauden vahvistamisen osalta. Se pyrki herättämään keskustelua rahoitusmarkkinoiden sääntelyn uudistamisen merkityksestä tilintarkastuksen kannalta. Julkaisun mukaan tilintarkastuksen, valvonnan, yritysten hallinnon ja ohjauksen avulla yhdessä saadaan varmuus yritysten totuudenmukaisesta taloudellisesta tilasta, edistetään sijoittajansuojaa ja vähennetään yritysten pääomakustannuksia (Euroopan komissio 2010, 3).

Vihreän kirjan tarkoitus oli avata keskustelu tilintarkastusmarkkinoiden kehittämisestä sidosryhmätasolla. Pohdintaan osallistuivat muun muassa ammattikuntia, valvojia, sijoittajia, yliopistomaailman edustajia, yrityksiä, hallintoviranomaisia, ammatillisia järjestöjä ja yksityisiä henkilöitä. Tämän pohjalta komissio julkaisi tilintarkastuksen sääntelyehdotuksensa yleisen edun kannalta merkittävälle yhteisöille (KHT-yhdistys 2014a.)

Komission keskustelunavaukseen vastattiin osin yhtenevin ja osin eriävin mielipitein. ”[Sidosryhmien] Mielipiteet tilintarkastajan velvollisuudesta raportoida siitä, onko yrityksen talous terveellä pohjalla (financial health) vaihtelivat. Suurin osa ammattikunnasta vastasi, ettei tällainen raportointi kuulu tilintarkastukseen eikä tilintarkastus nykyisellään sovellu siihen tarkoitukseen.” (KHT-yhdistys 2014a.)

Myös tilintarkastajan rooli oli yksi pinnalle noussut aihe. Kritiikkinä pidettiin tilintarkastajien keskittymistä muotoseikkoihin niin, että he varmistavat erilaisin menetelmin, etteivät aikaisemmat tiedot voi olla ”olennaisesti” virheellisiä. Näitä ovat esimerkiksi yrityksen riskien määrittäminen, asianmukaisen sisäisen valvonnan arviointi, otantojen testaus, kolmansien osapuolten suorat vahvistukset ja keskustelut yritysjohtajan kanssa. Pankkikriisistä oppineena Euroopan komissio korostaa, että tilintarkastuskertomuksissa tulisi keskittyä sisältöön eikä muotoon. Lisäksi tilintarkastajien ja valvontaviranomaisten välistä yhteistyötä tulisi lisätä, koska tilintarkastajan työstä saatu informaatio on tärkeää valvontaviranomaisille. (Euroopan komissio 2010 6–7.)

Sidosryhmät vaikuttavat saavansa liian vähän tietoa toimintakertomuksessa: ”Tilintarkastajan rooli voisi joidenkin [sidosryhmiin kuuluvien] vastaajien mielestä laajentua, jos tilintarkastettavan yrityksen johto antaisi toimintakertomuksessa enemmän tietoja esimerkiksi yrityksen taloudellisesta tilasta, riskeistä ja yrityksen toiminnan jatkumisesta, jolloin tilintarkastaja voisi varmentaa näitä tietoja.” (KHT-yhdistys 2014a.)

2.2 Säätelyehdotus

“Lain mukaan tilintarkastajien tehtävänä on antaa lausunto tarkastamiensa tilinpäätösten totuudenmukaisuudesta ja oikeellisuudesta. Finanssikriisi on paljastanut heikkouksia erityisesti pankkien ja finanssilaitosten lakisääteisessä tilintarkastuksessa. Huolta ovat herättäneet eturistiriidat ja järjestelmäriskin mahdollinen kasaantuminen, koska markkinoita hallitsevat käytännössä neljä suurta tilintarkastusyhtiötä: Deloitte, Ernst & Young, KPMG ja PricewaterhouseCoopers.” (Euroopan komissio 2011, 2.)

Euroopan komissio julkaisi marraskuussa 2011 ehdotukset, joissa käsitellään jo olemassa olevan tilintarkastusdirektiivin uudistamista (KOM(2011)778 lopullinen) ja säännellään yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen, kuten pankkien, vakuutusyhtiöiden ja pörssiyhtiöiden lakisääteisistä tilintarkastusta asetuksella (KOM(2011)779 lopullinen). Ehdotus käsitteli muun muassa seuraavia toimenpiteitä.

Tilintarkastusyhteisöjen pakollinen vaihto

Toimeksianto saa kestää enintään kuusi vuotta, minkä jälkeen tilintarkastusyhteisöä on vaihdettava. Vaihtoehtoisesti toimeksianto voi kestää yhdeksän vuotta, jos asiakas nimeää useamman kuin yhden tilintarkastusyhteisön tarkastajikseen. Tämän jälkeen uusi toimeksianto samalta asiakkaalta voidaan toteuttaa neljän vuoden odotusajan jälkeen (Euroopan komissio 2011, 2.)

Oheispalvelut

”Tilintarkastusyhteisöt eivät saa tarjota tilintarkastusasiakkailleen oheispalveluja. Lisäksi suurten tilintarkastusyhteisöjen on erotettava tilintarkastustoimintansa muusta

toiminnasta, jotta vältettäisiin kaikki eturistiriidat.” (Euroopan komissio 2011, 2.)

Tilintarkastusalan eurooppalainen valvonta

Tilintarkastusketjua tulisi sekä valvoa että koordinoida mielellään yhdessä Euroopan unionin kanssa kuten myös kansainvälisellä tasolla. Komissio ehdottaa että valvonnan koordinoinnista vastaa Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen (EAMV; Euroopan komissio 2011, 2.)

Tilintarkastajan ammatin harjoittaminen koko Euroopassa

Ehdotus lakisääteisen tilintarkastuksen sisämarkkinoille, jossa tilintarkastajat tai tilintarkastusyhteisöt voivat tarjota palvelujaan koko EU:n laajuudella toimiluvan puitteissa. Tällöin on kuitenkin noudatettava kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. (Euroopan komissio 2011, 2.)

2.3 Käsittely

2.3.1 Kansallisella tasolla

Sillä aikaa kun komission säännösehdotusta käsitellään Euroopan unionin muissa toimielimissä, Suomessa eduskunta osallistuu toimivaltansa rajoissa EU:ssa tehtävien päätösten kansalliseen valmisteluun.

Työ- ja Elinkeinoministeriö on laatinut U-kirjelmäluonnokset, joihin muun muassa kauppakamari ja KHT-yhdistys ovat antaneet lausuntonsa ehdottaen sekä täydennyksiä että täsmennyksiä helmikuussa 2012 (Kauppakamari). Maaliskuussa valtioneuvoston kirjelmä sääntelyehdotuksesta on annettu eteenpäin eduskunnalle talousvaliokuntaan ja suureen valiokuntaan, josta se on valmistunut toukokuussa 2012. Talousvaliokunta on yhtynyt valtioneuvoston kantaan (Talousvaliokunta 2012, 1–3.)

Ennen jokaista EU:n ministerineuvoston kokousta, Suomea kokouksessa edustava ministeri käy suuressa valiokunnassa selvittämässä valiokunnalle kokouksen tärkeimpiä aiheita ja Suomen kantaa niihin (Eduskunta). Näin voidaan varmistua siitä, että kansallisia asiantuntijoita kuullaan myös EU-tasolla ennen varsinaista päätöksentekoa.

Kun EU:ssa on tehty päätös Audit Reformin hyväksymisestä, asia tulee täysistunnon käsiteltäväksi, jonka jälkeen eduskunnan on hyväksyttävä päätös tai ryhdyttävä sen johdosta lainsäädäntötoimiin. Asiasta päätetään eduskunnassa normaalilla lainsäädäntömenettelyllä. Kansainväliset sopimukset, mukaan lukien muutokset EU:n perussopimukseen, vaativat eduskunnan täysistunnon hyväksymistä (Eduskunta).

Euroopan unionin 2014 hyväksymän yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen, kuten pankkien, vakuutusyhtiöiden ja pörssiyhtiöiden lakisäätöistä tilintarkastusta säätelevä asetus tulee välittömästi voimaan Suomessa siirtymäaika huomioon ottaen. Direktiivit edellyttävät, että Suomi toteuttaa direktiivillä määritellyt tavoitteet kansallisesti, joka tarkoittaa usein kansallisen lainsäädännön muuttamista (Eduskunta).

2.3.2 EU:ssa

Huhtikuussa 2013 Lakivaliokunta JURI äänesti kannastaan komission sääntelyehdotukseen EU:n tilintarkastuspalveluiden markkinoiden avaamisesta, laadusta ja läpinäkyvyydestä (Euroopan Parlamentin Lakivaliokunta 2013). Tämän jälkeen parlamentti ja neuvosto aloittivat asian käsittelyn. Neuvostossa on ministereitä kaikista EU:n jäsenvaltioista ja he edustavat maansa kantaa istunnoissa. Jäsenvaltion kanta selvitetään kansallisella tasolla esimerkiksi asiantuntijoiden avulla. Jotta ehdotus tulee voimaan, on sekä neuvoston että parlamentin hyväksyttävä sama ehdotus sanasta saan. JURI on äänestänyt muun muassa yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen firmarotaatiosta tietyin edellytyksin 14 vuoteen, muiden kuin tilintarkastuspalvelujen tarjoamisesta ja tilintarkastajan raportoinnista sekä tarkastusvaliokunnalle että annetusta tilintarkastuskertomuksesta. Lisäksi se äänesti kaikkia tilintarkastuksia koskevan ISA-standardin noudattamisen puolesta, tosin suhteessa yrityksen kokoon ja liiketoiminnan monimutkaisuuteen. (KHT-yhdistys 2014a.)

Kun neuvosto ja parlamentti ovat hyväksyneet yhdessä komission kanssa ehdotukset niin sanotuissa trilogianeuvotteluissa, on ehdotus virallinen. Trilogiakeskusteluissa (FEE, 2013) yritettiin löytää sopiva ratkaisu seuraaviin aihealueisiin.

I. Määritelmä yleisen edun kannalta merkittävälle PIE-yhteisölle

- II. Uhat tilintarkastajan riippumattomuudelle ja ehdot muiden palvelujen tarjoamisesta tilintarkastusasiakkaille
- III. Mahdollinen pakollinen firmarotaatio PIE-yhteisöille
- IV. Kansallisten viranomaisten yhteistyö EU-tasolla
- V. Vaatimukset tiintarkastajien PIE-yhteisöjen raportoinnille
- VI. Vastuullisen tilintarkastajan rooli ja
- VII. Juridisen asiakirjan valinta: direktiivi ja/tai asetus.

Euroopan parlamentti, komissio ja neuvosto pääsivät trilogianeuvotteluissa yhteisymmärrykseen, ja keskustelujen viimeinen vaihe käytiin joulukuussa 2013. Trilogian sisällölliset kompromissit koskivat tilintarkastajan selkeytettyä yhteiskunnallista roolia, vahvaa riippumattomuusjärjestelmää sekä dynaamisia että kilpailukykyisiä tilintarkastusmarkkinoita EU:ssa (Euroopan komissio 2013.)

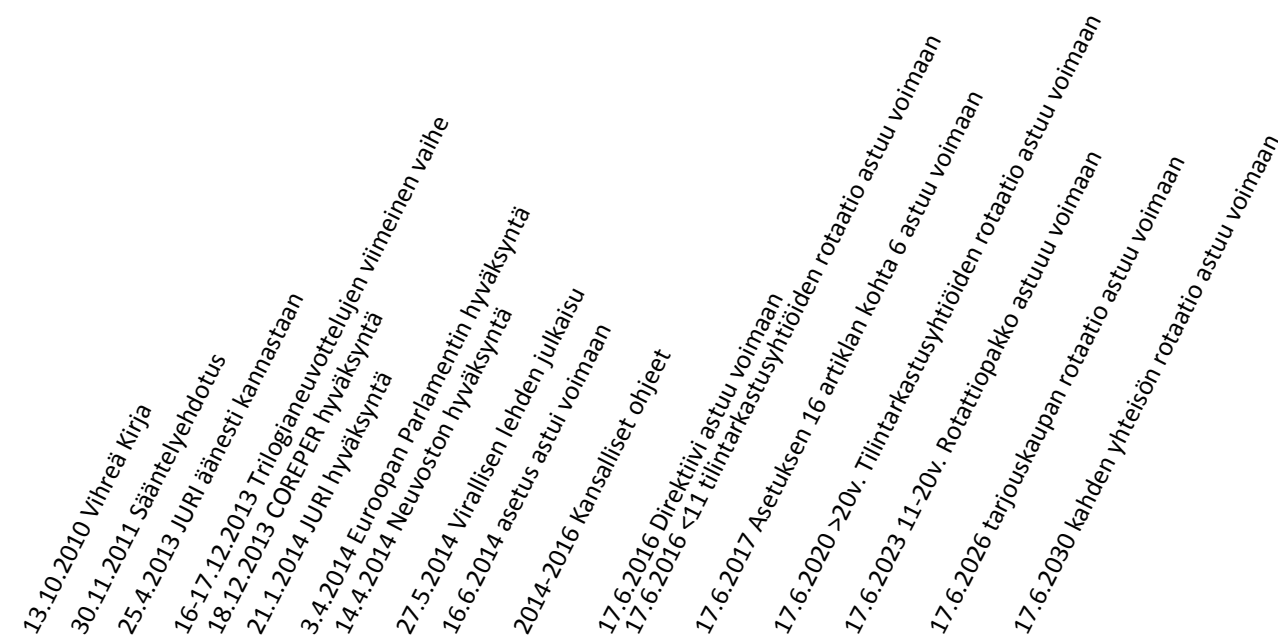
Pysyvien edustajien komitea vastaa neuvoston töiden valmistelusta, ja sitä johtaa se jäsenvaltio, joka on neuvoston puheenjohtaja. Joulukuun loppupuolella 2013, jolloin Liettua toimi presidenttimaana, Coreper II hyväksyi trilogianeuvotteluissa alustavasti sovitut tekstit uuteen asetukseen ja direktiivin muutokseen. Toimielimen tehtävänä on antaa ohjeita ja valvoa asiantuntijaryhmiä heidän työskennellessään. Lisäksi Coreper yhdistää pysyvien edustajien keskusteluja ja heidän yhteyksiä jäsenvaltioiden hallitukseen, jotta kansalliset näkökulmat tulevat esiin myös tässä päätöksentekoon liittyvässä vaiheessa. (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania 2013; Euroopan unioni.)

Tammikuussa 2014 JURI hyväksyi säännöksen ja direktiivin äänin 13–8, yhdellä äänellä jätettiin äänestämättä. Vuoden 2008 finanssikriisin ja neljän suurimman tilintarkastusorganisaation toimintatavat ovat luoneet tarpeen vihreän kirjan perustelujen myötä tilintarkastuksen uudistamiselle. Finanssikriisistä toipuminen ja luottaminen markkinoihin ja suuriin tilintarkastusorganisaatioihin on Reformin tausta-ajatus. Reformista vastuullinen europarlamentaarikko Sajjad Karim korostaa, että muutoksella on positiivisia seuraamuksia sekä tilintarkastusmarkkinoille että koko finanssisektorille. “ - - Rakennamme uudelleen luottamusta askel kerrallaan.” (Euroopan parlamentti 2014.)

Huhtikuussa 2014 parlamentti äänesti Audit Reformin hyväksymisen puolesta. Vaajaassa kahdessa viikossa myös neuvosto antoi hyväksyvän kantansa hankkeen teksteille, jolla päätös sinetöitiin. Asetuksen piiriin kuuluvat säännökset astuivat voimaan ke-säkuun 16. päivänä 2014, mikä tarkoittaa sitä, että ne tulee ottaa viimeistään käyttöön kahden vuoden siirtymäajan jälkeen eli 17.6.2016. Tänä aikana jäsenvaltioilla on aikaa saattaa direktiivin asetukset kansallisen lainsäädännön osaksi. Työ ja elinkeino-ministeriön tehtävänä on työryhmänsä avulla valmistella lainsäädännön täytäntöönpano (Fraktman 2014, 5.)

Asetuksessa on lisävaatimuksia direktiiville PIE-yhtiöiden tilintarkastuksesta. Säädökset astuvat voimaan 20 päivää virallisen lehden julkaisusta eli 16.6.2014, mutta niitä tulee soveltaa vasta siirtymäajan jälkeen. Asetusta sovelletaan pääsääntöisesti kahden vuoden siirtymäajan jälkeen. Direktiivin siirtymäaika on kaksi vuotta, jolloin jäsenvaltioiden tulee ottaa se osaksi kansallista lainsäädäntöään.

Asetus koskee erityisesti the Big Four yhteisöille tärkeitä PIE-yhtiöitä, jolloin yhteisöille on tärkeä muuntautua tulevaa varten, jotta mahdolliset epäonnistumiset toimitusketjussa voidaan eliminoida ja näin pitää tai jopa kasvattaa osuutta markkinasta. Direktiivi koskee kaikkia yhtiöitä mukaan luettuina pk-sektorin yhtiöt.

Kuva 1. Tilintarkastussääntelyn kehitys

3 ROTAATIOVELVOITE

3.1 Tavoite

Euroopan parlamentin ja neuvoston (2014b) näkemyksen mukaan tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen riippumattomuus vahvistuu ja laatu paranee, kun tilintarkastustoimeksiannolle on annettu enimmäiskesto. Vaihtoehdot enimmäiskeston pidentämiseksi tukevat sitä, että yleisen edun kannalta merkittävät yhteisöt valitsisivat useamman kuin yhden tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön. Tällöin myös pienemmät tilintarkastusyhteisöt saisivat tilaa markkinoilta ja tilintarkastajien riippumattomuus vahvistuisi. Vaiheittainen rotaatiojärjestelmä takaa sen, että samalle yhteisölle ei tehdä lakisääteistä tilintarkastusta samasta tarkastusyhteisöstä tietyn ajanjakson jälkeen edes, silloin kuin tilintarkastaja on valittuna nimellä. Luovutuskansio takaa sen, että siirtymä ei katkaise tietoketjua, vaan seuraava tarkastaja saa tarvittavat tiedot toimeksiannosta. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 14.)

3.2 Tilintarkastustoimeksiannon kesto

Ensimmäisen tilintarkastustoimeksiannon tulee kestää vähintään vuoden, ellei jäsenvaltio edellytä pidempää aikaa. Kun toimeksianto uusitaan, tulee tilintarkastusyhteisö vaihtaa vähintään kymmenen vuoden kuluessa asiakkaan ensimmäisen peräkkäisen tilikauden alkupäivämärästä. Kun enimmäiskesto eli kymmenen vuotta lakisääteistä tilintarkastustoimeksiantoa on suoritettu, ei kyseiselle PIE-yhtiölle saa suorittaa seuraavan neljän vuoden aikana lakisääteistä tilintarkastusta (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 57–60.)

Enimmäisaika koskee myös toimeksiantoja, joissa vain tilintarkastusyhteisön ketjun jäsen olisi tehnyt unionin alueella tarkastusta. Tämä rajoittaa siis koko asiakkaan kaikkia yhtiöitä. Rajoitus toimeksiannon kestosta vaikuttaa tilintarkastusyhteisöön, vaikka se ei olisi tehnyt lakisääteistä tilintarkastusta asiakkaalleen, jos se on hankkinut toisen yhteisön tai yhtiön tai jos ne ovat sulautuneet kyseiseen tilintarkastusyhteisöön ja tehneet lakisääteistä tilintarkastusta asiakkaalle. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 58–61.)

3.3 Poikkeukset

Kymmenen vuoden enimmäiskesto voidaan muuttaa myös lyhyemmäksi jäsenvaltioittain. Enimmäiskeston pidennys on mahdollista, jos hallinto- ja valvontaelin ehdottaa lainsäädännöllisen tilintarkastustoimeksiannon uusimista esimerkiksi yhtiökokoukselle. Jäsenvaltio voi myös päättää, että asetus koskee säätiöitä. Tällöin ehdotus uusimiselle tapahtuu jäsenkokouksessa.

- a) Kun enimmäiskesto on saavutettu, voidaan tietyissä tapauksissa lakisääteistä tilintarkastustoimeksiantoa jatkaa 20 vuoteen, jos kyseiselle tilintarkastustoimeksiannolle järjestetään julkinen tarjouskilpailu. Tarjouskilpailua varten tarkastusvaliokunta antaa tarkastettavan yhteisön hallinto- ja valvontaelimille tilintarkastajasuosituksen. Asiakasyritys saa pyytää lakisääteisiä tilintarkastustarjouksia sillä edellytyksellä, että valintamenettelyn tasapuolisuudesta voidaan olla varmoja. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 53–58.)
- b) Toisessa tapauksessa, jossa enimmäiskesto on saavutettu, voidaan tilintarkastustoimeksiantoa jatkaa 24 vuoteen, jos sen jälkeen kun jäsenvaltiokohtainen enimmäiskesto on saavutettu, valittuna on samanaikaisesti vähintään kaksi lakisääteisistä tilintarkastajaa tai tilintarkastusyhteisöä. Tällöin tilintarkastuskerTomuksen on oltava yhteinen ja 2006/43/EY 28 artiklan mukainen (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 58.)

Kun jäsenvaltiokohtainen a) tai b) kohdan enimmäiskesto päättyy, voi vuorostaan PIE-yhteisö pyytää toimivaltaiselta viranomaiselta lupaa valita lakisääteinen tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö uudelleen, enintään kahdeksi vuodeksi (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 59-96.)

3.4 Päävastuullisen tilintarkastajan rajoitettu osallistuminen

Päävastuullinen tilintarkastaja voidaan valita toimeksiantoon nimellä tai nimetä tilintarkastusorganisaation kautta. Vaikka yllämainituissa tapauksissa voidaan toimeksiantoa jatkaa jopa 24 vuoteen asti, päävastuullinen tilintarkastaja tulee vaihtaa vähintään seitsemän vuoden kuluttua siitä, kun hänet on yhtiökokouksessa nimetty. Seuraavan

kolmen vuoden aikana ei enimmäisajan täyttänyt päävastuullinen tilintarkastaja voi osallistua lakisääteiseen tilintarkastukseen. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b.)

Parlamentin ja neuvoston hyväksymän asetuksen mukaan lakisääteisten tilintarkastajien tai tilintarkastusyhteisön pitää perustaa järjestelmä, josta pitää pystyä esittämään toimivaltaiselle viranomaiselle rotaatiojärjestelmän luotettavuus ja se, että järjestelmä mukautuu tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön sisäiseen ympäristöön. Lisäksi sen tulee mukautua toimeksiannon laajuuteen ja monimutkaisuuteen ja sitä on sovellettava vaiheittain. Rotaatiojärjestelmän tulee kattaa vastuullisimmassa asemassa oleva henkilöstö ja lakisääteisiksi tilintarkastajiksi rekisteröidyt henkilöt sekä heidän osallistumisensa lakisääteiseen tilintarkastukseen. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b.)

3.5 Siirtymäsäännöt

Tilintarkastustoimeksiannot, jotka ovat tulleet voimaan ennen asetuksen voimaantuloa eli 16.6.2014 mennessä ja jotka jatkuvat kaksi vuotta asetuksen voimaantuloajasta 17.6.2016 asti, voidaan jatkaa maakohtaisesti enintään kymmenen vuoden enimmäiskeston ajan. Tällöin enimmäisaika koskee 2003–2006 vuosina alkaneita toimeksiantoja. Poikkeuksina ovat tarjousperusteiset ja kahden tilintarkastusyhteisön pidemmät toimeksiannot, joita sovelletaan kahden vuoden siirtymäajalla tilintarkastusasetuksen voimaantulosta. (Euroopan unionin virallinen lehti 2014).

Kun sama tilintarkastusyhteisö tai lakisääteinen tilintarkastaja on tehnyt yleisen edun kannalta merkittävälle yhteisölle tilintarkastusasetuksen voimaantulopäivään mennessä 16.6.2014 enintään 20:n, mutta vähintään 11:n peräkkäisen vuoden aikana työtä, ei tilintarkastustoimeksiantoa saa enää uusia yhdeksään vuoteen. Jos työtä on tehty vähintään 20:n peräkkäisen vuoden aikana, ei toimeksiantoa saa uusia saman tilintarkastusyhteisön tai tilintarkastajan kanssa kuuden vuoden siirtymäajan jälkeen. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 94–95.)

4 MUUT KUIN TILINTARKASTUSPALVELUT

4.1 Rajoituksen syyt

Euroopan parlamentin ja neuvoston mukaan lakisääteisten tilintarkastajien, tilintarkastusyhteisöjen tai niiden ketjuihin kuuluvien jäsenten riippumattomuus voi vaarantua, jos ne tarjoavat tarkastettaville PIE-yhteisöille tiettyjä muita palveluita kuin lakisääteistä tilintarkastusta. Instituutioiden näkemyksen mukaan on syytä kieltää tiettyjen palvelujen, kuten eräiden vero-, konsultointi- ja neuvontapalvelujen suora tai välillinen tarjoaminen tarkastettavalle yhteisölle, sen emoyritykselle ja sen määräysvallassa oleville yrityksille unionissa siitä lähtien, kun tilintarkastustoimeksianto alkaa ja siihen asti kun tilintarkastuskertomus annetaan. Palveluja saa tarjota kolmanteen maahan tietyin edellytyksin. Tämän lisäksi tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön tulee arvioida, koituuko tästä uhkaa riippumattomuudelle. Jos tarkastettavalle yritykselle on tehty ennen tilintarkastustoimeksiannon aloittavaa vuotta taloudellisia tietoja käsittelevää suunnittelua liittyen sisäiseen valvontaan tai riskienhallintaan, ei kiellettyjä palveluja saa myöskään tänä aikana tarjota tarkastettavalle yritykselle. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 7–31.)

4.2 Kielletyt palvelut

Tilintarkastusalalla ovat vakiintuneet tilintarkastuslain ja KHT-yhdistyksen noudattamat IESBA:n mukaiset eettiset säännökset. Uuden asetuksen mukana tuleva kiellettyjen palveluiden lista on paljon laajempi kuin aikaisemmat eettiset säädökset. (Karttunen & Torniainen 2014.) (KHT-yhdistys 2014b.) Kielletyt palvelut sisältävät Euroopan parlamentin ja neuvoston määräämät lisäpalvelut, joista jäsenvaltiot voivat sallia joitakin palveluita. (2014b, 27–29.)

” a) Veropalvelut, kun ne liittyvät seuraaviin:

- i) *verolomakkeiden täyttäminen;*
- ii) palkkoihin liittyvät verot;
- iii) tullit;

- iv) *julkisten tukien ja verokannustimien yksilöinti, paitsi jos lakisääteisen tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön edellytetään lain mukaan antavan tällaisiin palveluihin liittyvää tukea;*
- v) *tuki veroviranomaisten suorittamissa verotarkastuksissa, paitsi jos lakisääteisen tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön edellytetään lain mukaan antavan tällaisiin tarkastuksiin liittyvää tukea;*
- vi) *välittömien ja välillisten verojen ja laskennallisten verojen laskeminen;*
- vii) *veroneuvonnan antaminen;*
- b) palvelut, joihin liittyy osallistuminen tarkastettavan yhteisön johtamiseen tai päätöksentekoon;
- c) kirjanpito sekä kirjanpitoaineiston ja tilinpäätöksen laatiminen;
- d) palkanlaskentapalvelut;
- e) taloudellisten tietojen laatimiseen ja/tai valvontaan liittyvän sisäisen valvonnan tai riskienhallinnan menettelyjen suunnittelu ja toteutus tai sellaisten tietoteknisten järjestelmien suunnittelu ja toteutus, joilla käsitellään taloudellisia tietoja ;
- f) *arvonmäärittäminen, mukaan lukien arvonmäärittäminen aktuaaripalvelujen tai oikeudenkäyntiin liittyvien tukipalvelujen yhteydessä;*
- g) oikeudelliset palvelut, jotka liittyvät seuraaviin:
  - i) yleinen oikeudellinen neuvonta
  - ii) tarkastettavan yhteisön puolesta käytävät neuvottelut, ja
  - iii) toimiminen asian ajamisen luonteisessa roolissa oikeudenkäynnissä;
- h) tarkastettavan yhteisön sisäiseen tarkastukseen liittyvät palvelut;
- i) palvelut, jotka liittyvät tarkastettavan asiakkaan rahoitukseen, pääomarakenteeseen ja pääoman kohdentamiseen sekä sijoitusstrategiaan, lukuun ottamatta tilinpäätöksiin liittyvien varmennuspalvelujen tarjoamista, kuten tukikirjeiden (comfort letter) antaminen tarkastettavan yhteisön julkaisemien esitteiden yhteydessä;
- j) tarkastettavan yhteisön osakkeiden myynnin edistäminen, kaupankäynti tämän osakkeilla tai tämän osakkeisiin liittyvän merkintäsitoumuksen antaminen;
- k) henkilöresursseihin liittyvät palvelut, jotka koskevat seuraavia:
  - i) toimiva johto, joka on sellaisessa asemassa, että sillä on mahdollisuus vaikuttaa merkittävästi lakisääteisen tilintarkastuksen kohteena olevan kirjanpitoaineiston tai tilinpäätöksen laatimiseen, jos tällaisiin palveluihin kuuluu
    - ehdokkaiden hakeminen tai etsiminen tällaisiin tehtäviin; tai

- tällaisiin tehtäviin ehdolla olevien henkilöiden suositusten tarkastaminen;
- ii) organisaatorakenteen suunnittelu; ja
- iii) kustannusseuranta.” (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b.)

Jäsenmaat voivat kieltää muita palveluita, jos he katsovat sen uhkaavan tilintarkastusasiakkaan riippumattomuutta. Tällöin heidän tulee ilmoittaa kyseiset palvelut komissiolle. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 29.)

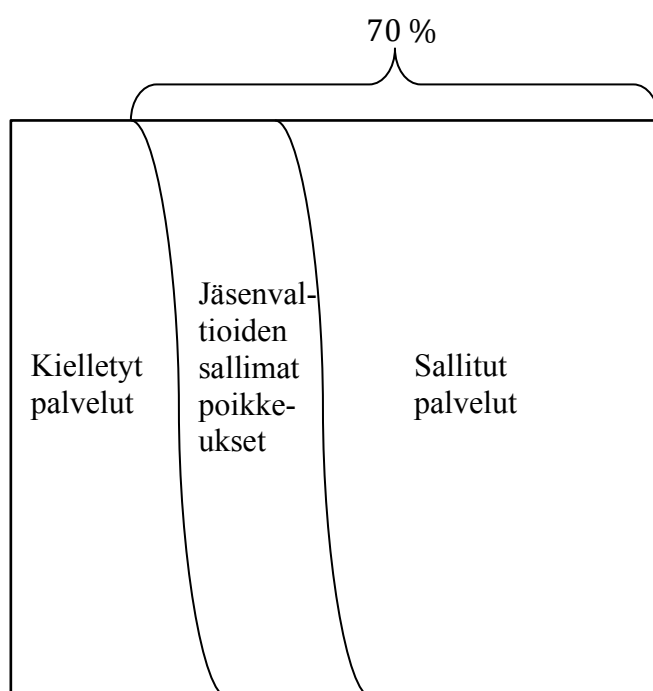
4.3 Jäsenvaltioiden sallimat poikkeukset

Jäsenvaltiot voivat halutessaan sallia tiettyjä kiellettyjä palveluita. Tällöin heidän tulee noudattaa tilintarkastusdirektiivin 2006/43/EY sallimia riippumattomuusperiaatteita. Lisäksi tulee varmistua, että nämä palvelut eivät merkittävästi vaikuta tarkastettavaan tilipäätökseen ja että niistä pidetty dokumentaatio sisällytetään lakisääteisen tilintarkastuksen lisäraporttiin, joka esitetään tarkastusvaliokunnalle. Sallittuja palveluja ovat mahdollisesti seuraavat. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 30.)

- a) veropalvelut, kun ne liittyvät seuraaviin:
  - i) verolomakkeiden täyttäminen;
  - iv) julkisten tukien ja verokannustimien yksilöinti, paitsi jos lakisääteisen tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön edellytetään lain mukaan antavan tällaisiin palveluihin liittyvää tukea;
  - v) tuki veroviranomaisten suorittamissa verotarkastuksissa, paitsi jos lakisääteisen tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön edellytetään lain mukaan antavan tällaisiin tarkastuksiin liittyvää tukea;
  - vi) välittömien ja välillisten verojen ja laskennallisten verojen laskeminen;
  - vii) veroneuvonnan antaminen ja
- f) arvonmäärityspalvelut, mukaan lukien arvonmääritykset aktuaaripalvelujen tai oikeudenkäyntiin liittyvien tukipalvelujen yhteydessä. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b.)

4.4 Sallitut palvelut

Sallittuja palveluita voivat olla esimerkiksi Tekes-tilitykset, koulutuksen järjestäminen tai muu lain osoittama tilintarkastajalle suunnattu tehtävä. Toisin sanoen muut kuin EU:n, kansallisen lainsäädännön ja tilintarkastusasetuksen kieltämät palvelut kuuluvat sallittuihin toimeksiantoihin. Näitä palveluja koskee rajoitus, jonka mukaan kokonaispalkkiot saavat olla enintään 70 prosenttia lakisääteisen tilintarkastustoimeksiannon kolmen viimeisen lakisääteisen tilintarkastustoimeksiannon palkkioiden keskiarvosta. Kuva 2 havainnoi sallittujen ja kiellettyjen palvelujen suhdetta. Jäsenmaalla on oikeus tiukentaa säännöstä. Katto koskee vähintään kolmen peräkkäisen tilikauden aikana tehtyjä sallittuja palveluita. Rajaus on tehty niin, että sekä sallittujen palvelujen että tilintarkastuspalvelujen tarjonta koskee tarkastettavaa yhteisöä, emoyritystä tai sen määräysvallassa olevia yhtiöitä ja tilintarkastustoimeksiannon kohdalla konsernitilinpäätöstä. Tätä sääntöä voidaan olla soveltamatta enintään kolmen tilikauden ajan, jos toimivaltainen viranomainen on tarkastajan tai tarkastusorganisaation pyynnöstä sallinut tarkastettavan yhteisön jättämisen säännön ulkopuolelle. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 25.)

Kuva 2. Sallittujen palveluiden osuus suhteessa lakisääteisten tilintarkastustoimeksiantojen palkkioihin kolmen vuoden aikana

5 TILINTARKASTAJAN RAPORTOINTI JA TOIMIALAN VALVONTA

5.1 Tilintarkastuskertomus

Muutos PIE-yhtiöiden tilintarkastuskertomukseen sisältää lisävaatimuksia verrattuna aikaisempaan tilintarkastusdirektiiviin. Päätöspäivämäärä asiakasyrityksen tilintarkastajan valinnasta tulee näkyä tilintarkastuskertomuksessa niin, että myös henkilöt tai taho, jotka tarkastajan ovat valinneet, ovat mainittuina. Päivämäärän lisäksi asetuksessa säädetty tilintarkastustoimeksiannon keskeytymätön kesto tulee ilmoittaa niin, että siitä on nähtävissä tilintarkastustoimeksiannon uusimiset ja tilintarkastajien uudelleenvalinnat. Kiellettyjen palvelujen sallitut poikkeukset, joita yritykselle tai sen osalle on tehty, tulee ilmoittaa kertomuksessa, jos niitä ei pysty näkemään toimintakertomuksessa tai tilinpäätöksessä. Tarkastuskertomuksen lausuntoon lisätään yhteenvetoriskeistä ja siitä, mitkä ovat keskeiset havainnot mukaan lukien merkittävien virheiden riskit. Näin on mahdollista valvoa julkisten dokumenttien kautta, että tilintarkastajan riippumattomuus yhtiötä kohtaan säilyy myös erityistilanteissa. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 37–39.)

Komissiolle siirretään oikeudet ottaa käyttöön kansainväliset ISA-standardit EU-maissa (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 37–39). Raportointi lisääntyy myös muuten kuin ISA-standardien pakollisena käyttönottona. Tilintarkastajien tulee jatkossa antaa valvontaviranomaisille raportti, jos olennaisia säännöksiä rikotaan, tilintarkastuskertomusta ei anneta tai se on kielteinen sekä jos PIE-yhteisön kyvyllä jatkaa toimintaa syntyy epäily (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 46–47.)

5.2 Valvonta

Euroopan tilintarkastajien valvonnan komitea CEAOB perustetaan, jotta voidaan varmistua sekä unionissa tehtävän tilintarkastuksen yhdenmukaisuudesta että korkeasta laadusta ja markkinoiden kehityksestä. Komitean tehtävänä on koordinoida ja edesauttaa jäsenvaltioiden valvontaviranomaisten yhteistyötä. Euroopan arvopaperimarkkinaviranomaisella on CEAOB:ssa tarkkailurooli, eikä se ole siten äänioikeutettu. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 18, 78–81.)

Muiden kuin yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteisen tilintarkastuksen valvonta voidaan hoitaa kuten aiemmin, esimerkiksi tilintarkastusyhteisössä. Riippumattomat valvontaviranomaiset tai heidän määräämänsä muut riippumattomat organisaatiot valvovat PIE-yhtiöiden tilintarkastusta. Ulkopuolisen tekemä laadunvalvonta lisää uskottavuutta ja luottamusta osakkeenomistajia ja muita sidosryhmiä kohtaan. Laaduntarkastus tehdään riskianalyysin perusteella tarkastajalle tai tarkastusyhteisölle, kun kyseessä on lakisääteinen tilintarkastustoimeksianto. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 16, 68.)

Luottolaitosten ja vakuutusyhtiöiden valvontaviranomaisia sekä yhteisöjen lakisääteisiä tilintarkastajia että tilintarkastusyhteisöjä vaaditaan kommunikoimaan keskenään. Tämän vuoksi Euroopan järjestelmäriskikomitea ja CEAOB järjestävät vähintään kerran vuodessa tapaamisen niille tarkastajille, jotka toimivat kansainvälisesti määriteltyjen merkittävien rahoituslaitoksien lakisääteisinä tilintarkastajina. Kommunikaatio takaa sen, että valvontaviranomaisten tehtävät helpottuvat ja että järjestelmäriskikomitea saa käsityksen yhteiskunnalle merkittävien rahoituslaitosten kehityksestä. (Euroopan parlamentti ja neuvosto, 2014b, 9,47.)

5.3 Tarkastusvaliokunnan rooli

Tarkastusvaliokunta koostuu riippumattomista PIE-yhteisön hallinto- tai valvontaelimistä tai on täysin erillinen. Se ei voi kuitenkaan koostua toimivaan johtoon kuuluvista henkilöistä. Tämän lisäksi valiokunnan tulee tuntea yhteisön liiketoimiala sekä ainakin yhdellä jäsenellä tulee olla laskentatoimen ja/tai tilintarkastuksen kokemusta. Jokaisella PIE-yhteisöllä tulee olla tarkastusvaliokunta. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014a, 76–77.)

Suurimmat tilintarkastusorganisaatiot ovat jo sisäistäneet useimmat tarkastusvaliokunnalle asetetut vaatimukset omien käytäntöjensä kautta. Tilintarkastajan valinta ja etenkin pienempien tilintarkastusyhteisöjen valitsemisen kannustaminen on kuitenkin asetuksen myötä suotuisampaa kuin ennen. Tarkastusvaliokunta antaa suosituksen esimerkiksi yhtiökokoukselle lakisääteisen tilintarkastajan valitsemiseksi. Mahdolliset kolmansien osapuolten sopimukset ovat mitättömiä rajoittaessaan yhtiökokouksen

valtaa valita lakisääteiseen tilintarkastukseen tilintarkastaja. Kun päätetään muista sal-
lituista palveluista tulee tarkastusvaliokunnan hyväksyä ne etukäteen, jos niiden ei
katsota olevan haitaksi riippumattomuudelle. Muista palveluista, joita tarkastusvalio-
kunnalle asetuksen myötä tulee, on toimitettava tilintarkastajan kirjallinen vuosittai-
nen riippumattomuusvahvistus. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 7,33, 52–
56.)

Tilintarkastajan on toimitettava tarkastusvaliokunnalle kirjallinen raportti viimeistään
silloin kun tilintarkastuskertomus annetaan. Jäsenvaltiot voivat päättää tuleeko tämä
raportti esittää myös tarkastettavan yhteisön hallinto- tai valvontaelimille tai jopa
muille kolmansille osapuolille. Tavoitteena on, että tilintarkastuksen arvo tarkastetta-
valle yhteisölle kasvaisi, kun tilintarkastuksesta käydään viestintää tarkastusvaliokun-
nan ja tarkastajan välillä. (Euroopan parlamentti ja neuvosto 2014b, 10.)

Raportin tulee sisältää PIE-yhteisöjen lakisääteiseen tilintarkastukseen liittyvää tietoa
yksityiskohtaisesti tilintarkastuksen tuloksista. Lisäraportissa tulee olla tietoa tarkas-
tuksen aikaisista tapahtumista, kuten mahdollisista merkittävistä vaikeuksista ja muis-
ta tilintarkastajan harkinnan mukaisista seikoista, jotka aiheuttavat epäilystä tarkasta-
jassa. Erityisen tärkeää on kiinnittää tarkastuksen aikana huomiota tapahtumiin ja olo-
suhteisiin jotka voivat vaikuttaa toiminnan jatkuvuuteen. (Euroopan parlamentti ja
neuvosto 2014b, 40–43.)

6 SÄÄNTELYN HERÄTTÄMÄ KESKUSTELU

Vaikka tiukennetun sääntelyn tavoitteena on harmonisoida EU:n alueen tilintarkas-
tusmarkkinat, asetus ja direktiivi mahdollistavat yhteensä 74 jäsenvaltio-optiota (FEE
2014a; FEE 2014b). Aihe on muotoutunut vihreän kirjan keskustelujen myötä melko
rauhassa, mutta päätökset säädöksistä julkaistiin suurella liikkumavaralla. Kauppaleh-
den julkaisemassa artikkelissa PwC:n toimitusjohtajan Kim Karhun mielestä määrä-
ykset tulisi viedä lainsäädäntöön mahdollisimman väljästi, sillä muidenkin maiden
voidaan ajatella käyttävän mahdollistettu liikkumavara (Hertsi 2014a). Tällöin tarkoi-
tus, harmonisointi, ei tavoitteesta huolimatta toteutuisi ainakaan niin tiukasti, kuin oli
alun perin tarkoitus. Yhtenä syynä voidaan pitää EU-vaalien valitseman parlamentin
toimikauden loppumista, jolloin lainsäädännön nopea loppuunvienti on ollut tarkkaa
sisältöä tärkeämpää.

6.1 Rotaatiovelvoite

Reformin tavoitteena on antaa muille kuin suurimmille tilintarkastusyhteisöille mahdollisuuksia kasvattaa osuuttaan pörssiyrityöiden tilintarkastuksissa ja muiden palvelujen tarjoamisessa. KPMG:n toimitusjohtaja Raija-Leena Hankonen sanoo, että EU:ssa isot yritykset ovat jo alkaneet kilpailuttaa tilintarkastusorganisaatioita, kun taas EY:n toimitusjohtaja Jaakko Hirvola ei usko sen johtuvan sääntelystä. (Hertsu 2014b.)

PwC:n tilintarkastuspalvelujen vetäjä Mikko Nieminen ei myöskään näe muutosta kilpailutuksessa, vaan sanoo että kilpailutusta tehdään 5–10 vuoden välein kuten tavallisesti (Hertsu 2014b).

Vielä ei tiedetä, näkyykö rotaatiovelvoitteen kilpailutus loivana vaihtuvuutena vai yhtenä hetkittäisenä trendinä. Pörssiyrityöt suosivat lakisääteisessä tilintarkastuksessa isoja tilintarkastustaloja, joista löytyy monenlaista ammattitaitoa, vaikka toimeksiantot muissa palveluissa ovatkin rajatut. On mahdollista, että kilpailutuksesta tekee loivemman se, että yhtiöt haluavat kustannuksista huolimatta pitää suuren yhteisön tarkastajanaan alan murroksessa. The Big Fourien kokemus ja suuruuden tuoma kuva vakaudesta tuo luottamusta yrityksiin uusissa ja epävarmoissa tilanteissa.

Reformin toisena tavoitteena on parantaa tilintarkastuksen laatua. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun professori Lasse Niemi kritisoi rotaation rajoittavan asiakasyrityksen vapaudenvalintaa ja sitä, että asiakas joutuu valitsemaan vastoin omasta mielestään parasta vaihtoehtoaan. Tällöin kustannukset voivat kasvaa, kun joudutaan ponnistelemaan uudessa tilanteessa. (Aalto-yliopisto 2014.) Uusissa tilanteissa ponnistelu on miltei aina välttämätöntä. Asetuksen mukaan tilintarkastajan tai tilintarkastajayhteisön vaihtuessa on uudelle tarkastajalle annettava luovutuskansio ja varmistettava, että tarpeelliset dokumentit siirtyy vaihdoksen mukana. Edellinen tarkastaja on tästä toimivaltaisella viranomaisella vastuussa. Näin voitaisiin olettaa, että siirtymät sujuvat hyvin. Kriittikinä voidaan esittää, että luovutuskansion materiaalien dokumentointitapa tai järjestäminen voi pahimmassa tapauksessa aiheuttaa uudelle tarkastajalle kustannuksia, jos edellinen tarkastaja ei ole tarpeeksi asiallisesti hoitanut dokumen-

tointia. Teoriassa edellinen tarkastaja voi pitää itsellään seuraavaa tarkastajaa auttavia tietoja, jolloin tiedon selvittäminen vie niin ikään resursseja uudelta tarkastajalta.

Säädökset antavat mahdollisuuden jopa 24 vuoden yhtäjaksoisen tilintarkastukseen, kun enimmäiskeston saavutettua tilintarkastajia tai tilintarkastusyhteisöjä on valittuna kaksi. Tällöin voidaan esimerkiksi tehdä yhdeksän vuotta yhdellä tarkastusyhteisöllä lakisääteistä tilintarkastusta ja kymmenentenä tilintarkastusvuotena siirtyä kahteen jolloin seuraavat 14 vuotta voidaan pitää sekä ensimmäistä tarkastajaa että toista rinnakkaista. Näin säästyttäisiin kahden tarkastajan kustannuksilta ensimmäisten yhdeksän vuoden aikana. Reformin tarkoituksena on tukea kahden valitun tilintarkastajan tarkastuksia, mutta silloin sama työ joudutaan tekemään kahteen otteeseen, jolloin luotettavuus tarkastusta kohtaan paranee, mutta kustannukset nousevat kaksinkertaisiksi. Lisäksi Kahden tilintarkastajan yhteisen tilintarkastuksen kestäessä 24 vuotta, saa päävastuullisena tilintarkastajana toimia sama henkilö korkeintaan seitsemän vuotta.

Suomessa ei ole ollut käytäntönä tehdä ”Joint Audit -toimeksiantoja”, jolloin spekulointi kustannuksien pienentämisestä ei liene aiheellista. Muut tekijät toimeksiannon pituudessa lienevät tärkeämpiä. PwC:n tilintarkastuspalvelujen vetäjä Nieminen kertoo, että kilpailussa hinta on melko vakiintunut, mutta päävastuullinen tarkastaja on olennaisin tekijä, joka vaikuttaa tarkastajan valintaan. (Hertsu 2014c.) Vaikka toimeksianto olisikin 24 vuoden mittainen, vaihtuu yrityksen johto jo useaan kertaan, joten kahden tilintarkastajan tilintarkastus ei tuo erityistä lisäarvoa.

Rotaation vaikutukset eivät vaikuta suurimpien pörssiyritysten osalta niin olennaisesti kuin muiden palvelujen tarjoaminen tilintarkastusalaan. Useat pörssiyritykset vaihtavat tarkastajaa jo 5–10 vuoden välein. Rotaatio voi heijastua pienempiin yhtiöihin, jolloin ei tiedetä laajennetaanko lainsäädäntöä ulottumaan myös heihin. (Hertsu 2014a.) Kriittikkinä voitaisiin pitää tällöin yhtiön kokoon nähden liian suurien sääntelyn aiheuttamia kustannuksia ja pienempien yhtiöiden kiintymyksen katkaisemista luotettavaan ja hyväksi havaittuun tilintarkastajaan.

6.2 Muut kuin tilintarkastuspalvelut

Eniten pörssiyhtiöihin ja tilintarkastusyhteisöihin vaikuttaa kielto tarjota muita kuin tilintarkastuspalveluita. Tällöin on vaarana, että pörssiyhtiöt eivät osta muita palveluja tilintarkastusorganisaatioiltaan, vaikka niitä löytyisi sallittujen palveluiden listoilta. Tämä puolestaan johtaa tilintarkastusorganisaatioiden kilpailun tiukkenemiseen, kun resursseja pitää käyttää yhä enemmän asiakashankintaan. (Hertsi 2014a.)

Pörssiyhtiöiden tilintarkastuksen hoitaa Suomessa The Big Four -yhtiöt, jolloin sääntelyn myötä keskinäinen kilpailu yhteisten asiakkaiden konsulttipalveluista kasvaa. Vuonna 2014 muiden kuin the Big Four KHT-yhteisöjen markkinaosuus pörssiyhtiöiden tilintarkastuksesta oli vain 1,6 %, vaikka kyseisiä muita auktorisoituja tilintarkastusyhteisöjä oli 39 kappaletta. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että muilla tilintarkastusorganisaatioilla olisi 98,4 % osuus markkinasta muille palveluille. (Hertsi 2014b.) (Kauppakamari 2014.)

Kun asiakasyritys ostaa tilintarkastuspalvelunsa yhdestä tilintarkastusorganisaatiosta, on silloin luonnollista kysyä neuvoa asiaan liittyvissä ongelmissa. Neuvontapalveluiden kieltäminen saa aikaan kömpelyyttä asiakasyrityksen talouden hallinnoinnissa, kun eri palaset joudutaan ostamaan muualta. Niemi (Aalto-yliopisto 2014) sanoo tämän alentavan tarkastuksen laatua, jolloin sääntelyn tavoitteen ja toimintatavan välissä heräisi taas yksi ristiriita. Laadulla tarkoitetaan itse käsitteen lisäksi myös markkinoiden luottamusta tilintarkastajia kohtaan.

Lakisääteiseen tilintarkastuksen maksimiajan jälkeen tulee pitää niin sanottu ”cooling off period,” jolloin sama tarkastaja tai tarkastusyhteisö ei saa tehdä tilintarkastusta asiakasyritykselle. Tämä ei kuitenkaan koske muita kuin tilintarkastuspalveluja. Tilintarkastustoimeksiantojen päättyessä jo seuraavana vuonna asiakasyritys voi ostaa samalta tilintarkastajalta tai tilintarkastusorganisaatiolta muita palveluja. Tällöin on mahdollista käyttää hyväksi tarkastuksessa nousseita havaintoja ja tarjota näiden perusteella jatkoa asiakkuudelle heti lakisääteisen tilintarkastuksen jälkeen muiden kiellettyjen palvelujen muodossa. Ainoa kielletty palvelu, johon liittyy ”cooling off period,” on taloudellisten tietojen laatimiseen, sisäisen valvonnan ja riskienhallintaan liittyvät suunnitelmat mukaan lukien niitä käsittelevät tietotekniset järjestelmät. Toi-

meksiannon lisäksi ei saa tarjota muita kiellettyjä palveluja samanaikaisesti jos seuraavana tilikautena tehdään lakisääteistä tilintarkastusta.

6.3 Tilintarkastajan raportointi ja toimialan valvonta

Tilintarkastussäätelyn asetus käsittelee PIE-yhteisöjä, mutta myös listaamattomien yhtiöiden tilintarkastuskertomus vakiomuotoisesta tulee muuttumaan. Molemmissa tapauksissa tilintarkastuskertomus tulee antamaan sijoittajille ja muille sidosryhmien osille tietoa yrityksestä entistä paremmin. Sekä listaamattomien että PIE-yhteisöjen tilintarkastuskertomuksissa tulee olla yhteenveto riskeistä, jotka saattavat vaikuttaa yhtiön kykyyn jatkaa toimintaa. (Karttunen & Torniainen 2014, 15.) KHT-yhdistys tekee joka vuosi tilintarkastuskertomuksista vakiomuotoiset mallit kirjaan nimeltä ”Tilintarkastajan raportointi”. Tilikauden 2013 mallit tilintarkastuskertomuksista löytyvät liitteistä 1, 2 ja 3.

Tilintarkastuskertomuksen lisäksi tulee tehdä lisäraportti asiakasyrityksen tarkastusvaliokunnalle. Lisääntynyt raportointi nostaa myös toimeksiannon kuluja, sillä tilintarkastajat joutuvat entistä enemmän käyttämään aikaa raportointiin. Vaikka kulut lakisääteisen tilintarkastustoimeksiannon kohdalla nousisivat, ei ole varmuutta siitä, että asiakasyritykset ovat valmiita maksamaan palvelusta suhteessa yhtä paljon. Laajentunut raportointivelvollisuus lisää tilintarkastajan vastuuta, jolloin tilintarkastaja joutuu pohtimaan tarkoin sanamuotonsa, jottei antaisi päätelmää esittämistään tiedoista. Kysymykseksi jää, miten toimialan valvonta asettuu tarkastajan puolelle.

7 TUTKIMUS JA METODIT

Audit Reformin lopullinen muoto on hyväksytty direktiiviksi ja asetukseksi opinnäytetyön kirjoittamisen alkuaikana. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on, että aiheesta ei ole juuri esitetty tarkkoja tai syvästi kanta-aottavia mielipiteitä tai arvioita.

Toiminnallisen osuuden tarkoituksena on selvittää tilintarkastajien haastattelujen perusteella, kuinka tilintarkastussäätely toteutuu käytännössä ja miten se tulee vaikuttamaan tilintarkastusalaan. Tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus, joka

toteutettiin teemahaastatteluin. Tutkimusongelman kannalta KHT-tilintarkastajien puolistrukturoidut haastattelut antoivat parhaiten tietoa tutkimusongelmaan, sillä niissä voitiin lähentyä aihetta eri näkökulmista ja vuorovaikutus haastattelijan ja haastateltavan välillä mahdollisti tarkentavien kysymysten esittämisen niin, että haastateltavasta ja aiheesta saatiin mahdollisimman paljon tietoa. Täten kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä ja muut sitä muistuttavat liian tarkat ja strukturoidut tutkimustavat voitiin rajata pois.

Tutkimuksen kuusi haastateltavaa valittiin tarkoin heidän asemansa ja referenssien perusteella. Tutkittavat työskentelivät haastattelun aikaan Big Four tilintarkastusyhteisössä. Kaikki heistä olivat suorittaneet KHT-tutkinnon sekä työskennelleet PIE-yhteisöiden tilintarkastajina. Mukana haastatelluissa oli muun muassa kansainväliseen sisäisen tarkastukseen erikoistunut henkilö sekä KHT-yhdistyksen tilintarkastustoimikunnan jäsen. Liitteessä 4 kuvataan eri haastateltujen profiilit tarkemmin.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin, ja niistä kertyi materiaalia yhteensä 3 tuntia 18 minuuttia. Litteroitua materiaalia syntyi haastattelujen perusteella 27 sivua. Haastatelluista viisi tehtiin kasvotusten Helsingissä ja yksi puhelinhaastatteluna. Työn kokonaisuuteen nähden haastattelut veivät suurimman osan ajasta. Työn aikatauluun ne eivät vaikuttaneet.

Haastattelurungon kysymykset laadittiin teorian ja aiheesta julkisuudessa syntyneen keskustelun perusteella. Kysymysten muoto oli melko avoin, joskin haastattelija teki tarkentavia kysymyksiä. Haastattelun alussa aihetta lähestyttiin yleisillä kysymyksillä tilintarkastajan taustasta, minkä jälkeen tehtiin tarkkoja kysymyksiä sääntelyn teoriaosuuden eri osa-alueista. Reaktiivisuuden hallinnan kannalta työlle tärkeimmät, mutta haastateltavalle sensitiiviset kysymykset esitettiin haastattelun viimeisellä kolmanneksella. Sensitiivisillä kysymyksillä tarkoitetaan haastateltavan kannalta vaikeasti arvioitavia kysymyksiä tulevaisuudesta. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005 110.)

Kun haastateltava oli vastannut teoriaosuutta vastaaviin kysymyksiin, hänen oletettiin vapautuvan hieman, jolloin näkemykset reformin toteutumisesta ja vaikutuksesta yleisellä tasolla alaan toisi mahdollisesti esiin haastateltavan yksityiskohtaista pohdiske-

lua. Haastateltavat saivat ennen haastattelua eteensä haastattelurungon (Liite 5), jossa haastattelukysymykset olivat jaoteltu eri aihealueiden alle ja jonka avulla he pystyivät jäsentelemään vastauksensa.

Vastaukset haastattelukysymyksiin on jaettu kahteen osaan: Teoriakysymyksiin liittyvät vastaukset on koottu aihealueittain, jotta näkemykset saatiin suhteutettua aiempaan teoriaan ja keskusteluun. Sensitiiviset kysymykset on esitetty jokainen erikseen. Kysymysten luonne oli laaja ja tulevaisuuteen tähtäävä ja näin pyrittiin saamaan aikaan mahdollisimman suora yhteys kysymyksen ja tilintarkastajan vastauksen välille. Kahdenlaisen tutkimustulosten esittämistavan koettiin antavan paras ennustevalidius. Tutkimuksen reliaabeliutta kuvasi, se etteivät vastaukset olisi muuttuneet enää seitsemänellä haastattelulla. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 186.)

8 TULOKSET

8.1 Rotaatiovelvoite

Tilintarkastajien näkemysten perusteella rotaatiovelvoitteen suurimmat muutokset nykyiseen liittyvät kilpailutukseen ja keskustelun herättämiseen. Tilintarkastaja A sanoo, että rotaatiovelvoite on jo nyt onnistunut ”triggeroimaan” keskustelua pörssiyhtiöiden Audit-komiteassa:

”Mehän ei olla koskaan kilpailutettu, olisikohan nyt aika kilpailuttaa.”

Tilintarkastajat uskovat, että lähivuosina tulee enemmän tarjouspyyntöjä kilpailutuksesta ja jo nyt Euroopassa on tullut selkeästi enemmän tarjouspyyntöjä. Syynä voidaan pitää sitä, etteivät kaikki halua odottaa siirtymäajan loppuun vaan kilpailuttaa mahdollisimman nopeasti, jotta saisivat jonkun tietyn tilintarkastustiimin käyttöönsä. Tilintarkastaja F korostaa, että se viimeinen vuosi, jolloin muutkin tekevät kilpailutuksen, ei ole välttämättä se paras vuosi. Tilintarkastajan mielestä esimerkiksi viiden vuoden rotaatio on melko lyhyt, sillä tilintarkastus perustuu aiempien vuosien työlle. Tilintarkastaja A toivoo, että asetuksen määräämästä 10 vuoden lähtökohdasta tulisi uusi sääntö yhtiöiden keskuudessa. Tilintarkastaja B korostaa, että ensimmäiset kaksi vuotta menee siihen, että tarkastaja perehtyy yritykseen, hänestä on kuitenkin hyvä, että reformin myötä käytäntöjä haastetaan, jolloin vaara siitä, että tarkastaja luottaa liikaan jo aiempien vuosien käytäntöihin, pienenee.

Mitään erityisen hyvää tilintarkastajat eivät näe firmarotaatiossa. Tilintarkastustoimistot ja toimialayhdistykset ovat EU:n lainsäädäntöprosessin aikana vastustavat rotaatioita. Heidän mielestään rotaatio lisää kustannuksia ja heikentää laatua, vaikka sääntelyn tarkoituksena onkin nimenomaan laadun parantaminen. Tilintarkastaja E:n mielestä riippumattomuus ei erityisemmin vahvistu, sillä jo nyt tilintarkastajalta vaaditaan riippumattomuutta toimiakseen ammatissaan.

”Kun ei pelkästään että ne henkilöt vaihdetaan, vaan että se firma vaihdetaan niin tulee niin kuin uudet silmät ja niin kuin uusi riippumaton taho. En usko että se riippumattomuus siinä vahvistuu, että se on siinä varmasti se tärkein. Sinänsä koko Audit Reformi, sitähan komissio vei eteenpäin niin että se mukamas parantaisi laatua, mutta kukaan tällä toimialalla ei varmastikaan usko et se firmarotaatio mitään laatua parantaa. Se että joku PwC vaihdetaan KPMG:hen tai Ernst&Young:iin, niin kyllä kaikki Big Fourit on yleensä hyviä. Että ei voida uskoa et siitä tulisi valtava laadunparannus siitä firman vaihtamisesta, niin en usko sellaiseen.” (Tilintarkastaja A.)

Tilintarkastajat uskoivat, että pörssiyhtiöt tarvitsevat tilintarkastukseen tiimin, jossa on monenlaisia osaajia, eikä pienemmät tilintarkastustoimistot tule viemään Big Four yhtiöiden tilintarkastusasiakkaita. Esille nousi näkemys siitä, että pienemmät, vaikkapa 30 hengen tilintarkastustoimistot, eivät käytännössä pysty ylläpitämään ja tarjoamaan sellaisia osaajia, jotka pystyisivät tilintarkastamaan pörssiyhtiön. Tämän lisäksi esiin nousi imagokysymys, jonka mukaan yhtiöt haluavat nimekkään tilintarkastusyhteisön, joka on laatuleima sijoittajille. Sijoittajien luottamus yhtiöön heikkenee, jos lakisääteiseksi tilintarkastajaksi on valittu jokin muu kuin Big Four-tilintarkastaja.

Tilintarkastuksissa on käytetty kansainvälistä ISA-tilintarkastusstandardia, jossa on oma standardinsa uuden tilintarkastusasiakkaan tarkastuksen aloittamiseen. ISA:ssa uuden tilintarkastettavan yhtiön avaavaan taseen tarkastamiseen on ohjeita, ja avaavaa tasetta voidaan käydä lävitse edellisen tilintarkastajan kanssa.

Luovutuskansio on kuitenkin muilta osin uusi käsite tilintarkastusalalla Suomessa. Tarkastajat eivät nähneet, että luovutuskansio aiheuttaisi entistä enemmän eriäviä näkemyksiä edellisen ja uuden tilintarkastajan välille. Nykyäänkin voi syntyä, joskin

harvemmin, tilanteita, joissa edellinen tilintarkastaja on ollut eri mieltä jostakin kirjanpitokysymyksestä. Eräs tilintarkastaja näki luovutuskansiossa positiivisena asiansen, että viimeisenä tilintarkastusvuonna tulee olla erityisen tarkkana, jotta kansioista löytyy kaikki tarpeellinen materiaali seuraavaa tarkastajaa varten. Negatiivisena seikkana nähtiin kustannusten nousu, sillä luovutuskansio on yksi osa uutta byrokratiaa ja osana lakisääteistä tilintarkastusta se valoitetaan asiakkaalta.

Tilintarkastaja F nosti esiin seikan, jonka mukaan Suomessa toimivista neljästä Big Four-yhtiöstä vain kaksi toimivat merkittävästi tilintarkastusmarkkinoilla. Tällöin asiakasyritys toimialansa luonteen mukaisesti on valinnut tilintarkastusyhteisönsä toimialaosamisen mukaan. Kun rotaatio asuu voimaan, voi tulla tilanteita, että tarjosta ei voida pyytää sellaiselta taholta, jolta halutaan. Tämän lisäksi muiden kuin tilintarkastuspalveluiden tarjoamisen kieltäminen voi saada aikaan sen, että kyseiset palvelut joudutaan ostamaan muualta. Yksilötasolla tilintarkastaja voi ammattitaitonsa perusteella olla pätevä, mutta rotaatiovelvoitteen takia voi menettää ammattia vastaavan työnsä sellaisissa tapauksissa, joissa kyseinen palvelualue on markkinaosuudeltaan suurin. Hän arvioikin rotaation aiheuttavan liikkuvuutta eri tilintarkastusyhteisöjen välillä.

8.2 Muut kuin tilintarkastuspalvelut

Tilintarkastajilta kysyttiin, onko muiden kuin tilintarkastuspalvelujen kieltäminen oikea tapa edesauttaa riippumattomuutta. Eräs tilintarkastaja totesi, että tapa on ainakin tehokas. Tilintarkastajista muutama korosti sitä, että vain osa palveluista tulee olemaan kiellettyjä ja silloin on edelleen tärkeää tarjota muita sallittuja palveluja. Tilintarkastustoimiala ja säädökset mahdollistavat sellaisten palvelujen tarjoamisen asiakasyrityksille, jotka eivät ole liian riskialttiita.

Tilintarkastaja C uskoi, että rajoitus ei vaikuta laatuun ainakaan positiivisesti. Välillisesti hän uskoi, että laatu heikentyy, koska tärkeä tiedon vaihto eri palvelualueiden välillä loppuu. Kaikki tarkastajat pitivät veroneuvontaa tärkeimpänä lisäpalveluna. Tilintarkastaja B kertoi kysyvänsä jokaisessa lakisääteisen tilintarkastuksen toimeksiannossa jonkinlaista neuvoa veroasiantuntijoilta. Hän lisäsi, että myös asiakassuhde voi kärsiä, kun asiakas on tottunut, että saa pienimuotoisia veropalveluita ”kaupan päälle”.

Nykyiset riippumattomuussäädökset, joita tilintarkastusorganisaatiot ovat jo noudattaneet, ovat sallineet vero- ja lakipalvelut. Nämä kuitenkin tulevat olemaan Audit Reformin myötä kiellettyjä, ottaen huomioon jäsenvaltio-optiot. Näkökulmia on kuitenkin monia ja eräs tilintarkastaja oli vakuuttunut, ettei palvelujen rajaaminen vaikuta sen suuremmin, sillä jo jonkin verran on sellaisia yrityksiä, jotka ostavat veropalvelut jostain muualta kuin tilintarkastusfirmaltaan.

Tarkastajien mielestä palvelujen kieltämien ei muuta sitä tosiasiaa, että asiakkaat tarvitsevat kaikkia palveluita. Se, mitä tilintarkastaja tarjoaa tai jättää tarjoamatta, asiakkaalle on vapaavalintaista, ja loppujen lopuksi asiakas päättää, ottaako tarjottua palvelua. Yleisesti uskottiin siihen, että vaikka palvelujen tarjoaminen muuttuisi, niin asiakaskunta pysyy laajuudeltaan samana. Tällöin eri Big Four-yhtiöt kierrättävät asiakkaitaan tarjoten heille vuorotellen eri palveluita. Lakisääteinen tilintarkastuksen kilpailu käydään muilla kriteereillä kuin hinnalla, tarkastajat uskoivat kuitenkin, että markkinoille syntyy uusia tiettyyn osa-alueeseen suuntauneita konsulttifirmoja ja lakitoimistoja, jotka voivat tarjota tarkemmin räätälöityjä palveluja kuin Big Four-yhtiöt. Eräs tarkastaja uskoi, että Big Four-yritykset ovat jo taktikoineet asiakkaidensa kanssa niin, että tarjoavat sellaisia palveluita nyt, jotka eivät ole ristiriidassa reformin kanssa. Tarkoituksenaan heillä on säilyttää mahdollisuus asiakkaan tuleviin suuriin projekteihin.

Suomessa on PIE-yhteisöjä lukumäärältään yli 500, ja eräs tilintarkastaja vakuutti, että heillä on toimistossaan moninkertainen määrä muiden kuin PIE-yhteisöjen lakisääteisiä tilintarkastuksia, jolloin huolta siitä että ammatti yksipuolistuisi ei ollut. Tilintarkastaja E ei uskonut monipuolisuuden alalla vähentyvän, mutta lisääntyvän raportoinnin myötä alan haluttavuus voi kärsiä.

Vielä ei tiedetä, mitkä ovat ne palvelut, joita Suomi sallii kiellettyjen palvelujen listalta, mutta 70 prosentin katto sallituissa palveluissa on erään haastatellun mielestä hyvä käyttää PIE-yhtiöiden kohdalla. Tilintarkastaja F korosti, että läheskään kaikissa toimeksiannoissa edes nykyisellään yletyä 70 prosentin kattoon. Vain poikkeavien tilikausien tai yrityksessä tapahtuvien muutosten johdosta muiden palveluiden tarve voi nousta äkillisesti korkeaksi, jolloin katto voi tulla vastaan. Eräs tilintarkastaja halusi

korostaa, että Suomessa suurin osa PIE-yhtiöistä on pieniä ja niille on hyvin epäteho-kasta, jos he joutuisivat ostamaan palvelunsa hajautetusti.

”Niille [asiakkaille] on helpointa jos niillä on tilintarkastaja ja silloin tällöin joitain muutamia kysymyksiä, niin helpointa on et ne vaan niiltä samoilta ihmisiltä pyytää et voitko luoda tänne sellaisen asiantuntijan. Et se että ne aina joutuisivat etsimään markkinoilta; et onko täällä Vaasassa nyt ketään asiantuntijaa, niin ei siellä edes ole välttämättä. Se on nimenomaan yrityksille rankkaa ja aiheuttaa niille kustannuksia. Tietenkin tämä että näitä tiettyjä palveluja kielletään, tietenkin se parantaa riippumattomuutta, koska ei ole tällaisia riskejä ja sitä varten se [asetus kielletyistä tilintarkastuspalveluista] on säädettykin. Tilintarkastuksen laatuun ei vaikuta mitenkään.” (tilintarkastaja A.)

Eräs toinen tilintarkastaja arvioi, että muun kuin tilintarkastuspalvelun ja lakisääteisen tilintarkastuksen lisäpalveluiden välillä voi olla rajatapauksia. Yhtiöt voivat alkaa strukturoimaan tarjottavia palveluitaan, jotta ne käyttäytyvät säännösten edessä niin, kuin muut lakisääteiset tilintarkastuspalvelut tähänkin asti. Tällöin toimeksianto voidaan strukturoida eri tavoin, mutta asiakas voi saada saman käytännönhyödyn.

8.3 Tilintarkastajan raportointi ja toimialan valvonta

Tilintarkastajat eivät nähneet uusien raportointivelvollisuuksien muuttavan käytännön tilintarkastusta, sillä ISA-standardit ovat jo voimassa. Kun tarkastajilta kysyttiin raportoinnin ajoituksen muutoksesta, nousi esiin useita seikkoja. Tilintarkastajat olivat yhteneviä siitä, että raportointiin tulee panostaa entistä enemmän. Osa vastaajista uskoi, että raportin rakentaminen pitää aloittaa jo syksyllä. Tilintarkastaja E kritisoi laajennettua raportointivelvollisuutta.

”Tilintarkastuskertomukset tulevat melko haastaviksi ja oletetaan että tilintarkastaja ottaa aika yksityisluontoisesti sellaisiin seikkoihin kantaa, jotka aikaisemmin olisi pitänyt tilinpäätöksessä tuoda esille. Nyt odotetaan, että tilintarkastaja tuo ne itse esille siinä kertomuksessaan ja tavallaan ottaa, mielestäni osittain, asiakkaan töitä itselleen.”

Eräs vastaajista kertoi, että on yhtiöitä, jotka pitävät tilintarkastuskertomusta tärkeämpänä ja tilintarkastaja käy hallituksen kokouksessa raportoimassa suullisesti. Tilintar-

kastajien näkemyksen mukaan raportoinnissa on suuri variaatio, mutta jatkossa tietynlaisen raportin antaminen kaikille tulee harmonisoimaan alan raportointikäytäntöjä. A kuitenkin uskoo, että on yhtiöitä, joiden hallitus tulee silti haluamaan lisäraportteja pakollisen raportoinnin lisäksi.

Toimialan valvontaan liittyen nousi esille tarkastusvaliokunnan roolin korostaminen, joka tulee pakolliseksi kaikille PIE-yhtiöille. Tarkastusvaliokunnat eivät ole olleet pakollisia ja tilintarkastaja A kertoi, että Suomessa on useita pieniä pörssiyhtiöitä, joilla ei ole tarkastusvaliokuntia, vaan hallitus hoitaa tarkastusvaliokunnan tehtävät. Tilintarkastajat yleisesti kannattivat tarkastusvaliokuntia, syynä on esimerkiksi se, että hallituksen kokouksissa ei ole tarpeeksi aikaa käydä lävitse tilintarkastusta ja on tärkeää, että yrityksen johto käyttäisi aikaa yhtiön taloudellisiin asioihin. Tilintarkastaja E:n mukaan taas ei ole tarpeen säätää Suomen kokoisessa pienessä markkinassa tarkastusvaliokunnan tarkkaa tehtävänkuvaa. Tilintarkastaja F koki, että tarkennetut kriteerit tarkastusvaliokunnan jäsenille avaavat ainakin mahdollisuuksia tilintarkastajille työkennellä muualla kuin tilintarkastustoimistossa.

8.4 Yleisesti sääntelystä

Luuletteko, että sääntely leviää PIE-yhtiöistä muihin yhtiöihin?

Tilintarkastaja A ei usko, että sääntely leviää PIE-yhtiöistä muihin yhtiöihin, koska sääntely on monimutkaista ja raskasta. Hän ei usko, että mikään firma haluaisi vapaaehtoisesti rajoittaa omaa valinnanvapauttaan. Kun joudutaan ostamaan useista eri paikoista palveluita, vaatii se yritykseltä resursseja ja jo oman osto-osastonsa, joka puolestaan lisää yrityksen kustannuksia. A kertoo, että markkinoilla on pieniä ja suuria yrityksiä, joilla on jo lähes sääntelyn tapainen käytäntö, jotka voisivat silloin ottaa PIE-yhtiöille tarkoitetun mallin itselleen käyttöön. Haastatellun tilintarkastajan mukaan julkishallinto ja valtion yhtiöt pyrkivät noudattamaan samanlaisia käytäntöjä kuin pörssiyhtiöt, koska niiden ajatellaan olevan ”parhaita käytäntöjä”, joten on mahdollista, että jossain vaiheessa sääntely voisi levitä kyseisiin yhtiöihin.

Tilintarkastaja B näkee että kertomusvaatimuksien leviämisen mahdollisena myös pieniin yrityksiin. Hän pitää tärkeänä, että myös pienissä yrityksissä kiinnitettäisi

huomiota niihin tilinpäätöseriin joihin sisältyy olennaisen virheellisuuden riski. Hän ei usko, että rotaatio leviäisi pieniin tai keskisuuriin yhtiöihin.

Tilintarkastaja C uskoo että sääntely tulee käytännössä leviämään. Hän taas ei usko tilintarkastuskertomuksen sisällön leviämistä pk-sektorille. C uskoo laajan intressipiirin omaaviin toimijoiden kuten säätiöiden ja puolijulkisten toimijoiden alkavan noudattamaan esimerkiksi rotaatiota. Haastateltu suhtautuu kriittisesti sääntelyn leviämistä lain tasolla.

Tilintarkastaja D ei usko sääntelyn leviämisen tuovan lisäarvoa esimerkiksi pk-sektorille, eikä toivo Suomeen enää enempää byrokratiaa. Tavoitteena tulisi olla PIE-yhteisöt, joilla on laajempaa merkitystä. Tällä hetkellä D:n mielestä nämä yhteisöt kattavat Suomessa pitkälti yhteiskunnalle merkittävät yhtiöt.

E uskoi, että sääntely voi levitä, kunhan aikaa on kulunut tarpeeksi ja tuloksia nähtävissä. Tilintarkastaja F muistutti, että jokaisella jäsenvaltiolla on oikeus määritellä PIE-yhteisö ja pitää mahdollisena että Suomi voi muuttaa määritelmää koskemaan esimerkiksi julkishallinnon yhtiöitä.

Luuletteko, että sääntely leviää muualle EU-maista?

Tilintarkastajat uskovat että vaikutteita tulee leviämään EU:n ulkopuolelle. Kansainvälisistä konserneista osa jopa edellyttää, että tytäryhtiöissä käytetään samaa tilintarkastajaa. Jos tilintarkastaja vaihdetaan esimerkiksi Suomessa, vaihdetaan se yleensä kaikissa ketjun osissa maailmanlaajuisesti. Tämän vuoksi asiantuntija A näkee sanojensa mukaan heijastusvaikutuksia EU:n ulkopuolelle. Hän korostaa etteivät vaikutukset johdu siitä että ajateltaisi uuden lainsäädännön olevan erityisen hienoa:

”Yleensä sääntely, joka lisää byrokratiaa ei ainakaan paranna vaan heikentää Euroopan kilpailukykyä.”

Tilintarkastaja F näkee niin ikään koko ketjun tilintarkastajan vaihtamisen todellisenä, kuitenkin poikkeuksia tähänkin on ollut:

”Poikkeustilanteissa on niin että asioidaan eri tilintarkastusyhteisöjen välillä. Se tulee asiakkaalle aika kalliiksi. Se on aika työlästä. Siinä on kaikenlaisia lippulappusia, lomakkeita ja allekirjoituksia pitää toisillemme antaa. Kaikki haluaa pestä kätensä toisten tekemisistä. Se on tympeätä. Minä olen ollut itse niissä mukana ja se on ärsyttävää. Aika paljon siitä hommasta tulee paperisaastetta. Tiedonkulku on paljon helpompaa [jos on yksi tilintarkastusyhteisö].”

Milloin luulette, että sääntelyä aletaan noudattaa?

Tilintarkastussääntely on tilintarkastaja A:n mielestä ”huonoa lainsäädäntöä”, koska paljon on jätetty auki, ja tämän lisäksi jäsenvaltioille jätettiin paljon päätösvaltaa. Pelkästään säännöt elävät kaksi vuotta, ennen kuin niitä sovelletaan. Haastateltavan mukaan yritysten käyttäytyminen vaikuttaa siihen, mitä tilintarkastajat näkevät nyt, ja voi olla täysin erilainen muutaman vuoden kuluttua. Hän sanoo, että lainsäätäjät reagoivat markkinoilla tapahtuviin skandaaleihin, esimerkkinä Enron, jolloin herätään kehittämään lakeja. Sääntelyä aletaan noudattaa kiellettyjen palvelujen osalta, koska se on kesäkuusta 2016 lähtien pakollista. Rotaatiopakon noudattamiseen ajankohdassa tulee olemaan paljon yksityiskohtaista vaihtelua.

Tilintarkastaja C uskoo erilaisten hiljaisten merkkien perusteella, että jokin yhtiö voi vaatia Audit Reformin mukaisia tilintarkastuskertomuksia jo aiemmin. Hän ei usko että mikään Big Four -yhtiöistä pystyisi ennakoimaan tulevaa omaksi eduksi säädösten haasteellisen luonteen vuoksi. Tilintarkastaja D muistuttaa, että kilpailutus on jo nyt lisääntynyt säädösten vaikutuksesta. Hän huomauttaa, että on yhtiöitä, jotka eivät kilpailuta säännöllisesti ja joissa on ollut sama tilintarkastaja kymmeniä vuosia. Tällaisilla yhtiöillä on usein vahvat omistajat ja suvut taustalla. D:n arvion mukaan nämä yhtiöt alkavat noudattamaan säädöksiä vasta, kun se on pakollista.

Tilintarkastajan työ on haastateltava F kohdalla jo muuttunut siten, että hän on heti säädösten hyväksymisen jälkeen pohtinut Audit Reformin vaikutuksia oman toimialansa kohdalla. Hän on tehnyt tietoisia valintoja suunnitelmiinsa, jotka vaikuttavat pitkällä ajalla asiakassuhteisiin. F uskoo myös, että yritykset suhtautuvat ennakoivasti

tilintarkastussääntelyyn, ja vakuuttaa, että toimialalla valitaan tapoja lähestyä asiakasyrityksiä niin, että se työ, mitä nyt heille tarjotaan, ei vaikuttaisi rajaavasti tulevaisuuden myyntiprojekteihin. Toisaalta muiden tilintarkastajien yleisenä näkökulmana nousi esiin se, etteivät yritykset olleet tietoisia tilintarkastussääntelystä.

Aukeavatko Euroopan tilintarkastusmarkkinat tilintarkastajille?

Tilintarkastajat suhtautuivat varauksella tilintarkastuspalvelujen tarjoamiseen koko EU:n alueella Audit Reformin johdosta. He perustivat suhtautumisen sillä, että käytännön esteet kuten kieli estävät sen. Toisena seikkana tuli esiin näkökulma, että toimilupia on loppujen lopuksi työlästä saada. Esimerkiksi jos ulkomailta tullaan tarkastamaan suomalaista pankkia, joudutaan ensimmäiseksi opettelemaan paikalliset määräykset, kuten Suomessa FIVA:n määräykset. Paikallista ympäristöä, lainsäädäntöä, verotusta ja yhtiöoikeutta on vaikea tuntea, sillä tilintarkastajat joutuvat jo nyt, kotimaassaan, turvautumaan alan asiantuntijoihin. Käytännössä on tehokkaampaa, että paikallinen jo toimiluvat omaava tarkastaja tekee tarkastuksen.

Haastateltava D kertoi, että konserniraportointia on mahdollista tehdä myös muissa maissa, koska se ei ole linkittynyt niinkään paikalliseen lainsäädäntöön. Myös tilintarkastaja C näki, että IFRS-tilintarkastus on mahdollista tehdä toisessa maassa tehdyn tilinpäätöksen ja siihen liittyvien muiden osien perusteella. Lukujen taustalla on kuitenkin paljon tietoa, joten käytännössä hän ei näe markkinoiden avautumista sen laajempaan kuin nykyisellään.

Euroopan maiden eri hintatasoja ei pidetty tällä hetkellä sellaisena uhkana, että PIE-asiakas valitsisi tilintarkastusyhteisönsä toisesta maasta hinnan perusteella. A:n mukaan Big Four-yhtiöillä on toimintaa niin useassa maassa, ettei niillä ole tarvetta lähteä toiseen maahan tekemään tarkastusta, vaan paikallinen toimisto kutsutaan silloin apuun. Hänen mielestään tulevaisuudessa on mahdollisuus siihen, että palvelut ostetaan jostakin edullisemmasta maasta, onhan jo nyt yrityksillä muissa maissa palvelukeskuksia. Tämä ei kuitenkaan näytä lyhyellä, 5–7 vuoden aikavälillä, todennäköiseltä, sillä se vaatisi suuria muutoksia rakenteisiin ja käytäntöihin. Haastateltu F näkee, että Reformin myötä tilintarkastajan on yksilönä helpompi harjoittaa niin sanottua työvaihtoa.

Miten mielestänne säännökset tukevat tai eivät tue markkinoiden luottamusta taloudelliseen raportointiin?

Tilintarkastajat D ja E uskovat, että sääntelyn mukana tuleva raportointi nostattaa varmasti paljon mielipiteitä; on totuttu yhden sivun mittaiseen tilintarkastuskertomukseen ja jatkossa yhtiöstä esitetään monisivuinen tarkka dokumentti. Kun raportoinnin systematiikka tunnetaan, tulee se luomaan heidän mielestään luotettavuutta.

Tilintarkastaja C uskoo, että markkinat ja sijoittavat luottavat vain hieman paremmin laajennettuun raportointivelvollisuuteen. Hänen näkemyksensä mukaan oikea kysymys olisi ”*Onko perusteltua luottaa, että raportointi on parantunut?*” Tilintarkastussääntelyn mukaan luottamus rakentuu siihen, että tilintarkastaja on entistä riippumattomampi, mutta C nostaa esiin tiedonsaannillisen näkökulman. Rotaation ja muiden palvelujen kieltämisen myötä tilintarkastajasta tulee riippumaton, mutta loppujen lopuksi myös tietous vähenee. Haastateltava uskaltaa arvioida, että raportointi voi huonontua. Hänen mukaansa tilintarkastaja ei välttämättä osaa enää kyseenalaistaa näkemäänsä tai kuulemaansa eikä tunnistaa niitä asioita, joita tilintarkastaja nykypäivänä tekisi.

Pystyvätkö pienet tilintarkastusyhteisöt kilpailemaan paremmin hinnalla?

Tilintarkastaja B:n näkemyksen mukaan pienemmillä tilintarkastusyhtiesöillä ei ole tarvittavia resursseja, koska usein PIE-yhtiöillä on tytäryrityksiä maailmanlaajuisesti. Tämän lisäksi Big Four-yhtiöillä nähtiin etuna palvelualueiden välinen yhteistyö, joskin sen kieltäminen herätti haastateltavissa paljon kysymyksiä.

Tilintarkastaja E näki muiden palveluiden siirtyvän Big Fourilta toiselle. Tilintarkastaja D ja F näkivät, että lakitoimistot ja konsultointiin erikoistuneet yritykset tulevat varmasti tarttumaan tilaisuuteen ja jopa syrjäyttämään Big Fourien asemaa muiden kuin lakisääteisen tilintarkastuspalveluiden tarjoajana. Suurin osa tilintarkastajista uskoi, että Reformin myötä markkinoille tulee jopa uusia IT:n ja konsultoinnin osaajia.

Tilintarkastaja C korosti, että esimerkiksi pankkien tilintarkastus vaatii vahvaa toimialaosaamista, minkä vuoksi jokin pieni tilintarkastusyhteisö voisi oikeantapaisella erikoistumisellaan onnistua kilpailussa. Tällä hetkellä pankkisektori on vahvasti Big Four-yhtiöihin kuuluvilla tilintarkastusyhteisöillä.

Tilintarkastajien yhtenevä käsitys oli, etteivät pienet tilintarkastusyhteisöt pysty kilpailemaan pitkällä aikavälillä hinnalla. Yhtenevänä mielipiteenä oli myös, että toimialaerikoistuminen, osaaminen ja laatu ovat sellaisia kriteerejä, joilla pienikin tilintarkastusyhteisö pystyy kilpailemaan uuden tilintarkastussääntelyn myötä.

Miten sääntely vaikuttaa pörssiyhtiöiden hallituksen vastuuseen?

Sääntely ei tule tilintarkastajien mukaan vaikuttamaan hallituksen yhtiöoikeudelliseen vastuuseen ja muutos nähdään vain yhtenä muiden joukossa. Tarkastusvaliokunnan tai hallitusten vastuun kasvaminen näkyy kuitenkin tehtävien lisääntymisenä. Osaamisvaatimukset kasvavat, ja tilintarkastusasioita pitää ymmärtää entistä paremmin. Tilintarkastaja A toivoo, että tarkastettavan yrityksen hallitus perehtyy Reformin tuomiin vaatimuksiin ja kouluttaa itseään.

Tilintarkastaja C kritisoi sääntelyä siten, että tilintarkastajan vastuu kasvaa ja vastuu palveluista, joita tarjotaan, siirtyy tilintarkastajalle. Haastateltava D uskoo kuitenkin, että sääntely tulee viemään sekä hallitukselta että tarkastusvaliokunnalta aikaa. Hän korostaa, että hallituksen rooli tulee tarkentumaan ja konkretisoitumaan ja että tämän olisi pitänyt tapahtua jo aiemmin. Raportoinnin lisääntymisen myötä esimerkiksi sisäisen valvonnan puutteista joudutaan mainitsemaan julkisesti.

8.5 Yhteenveto

Rotaatiovelvoitteen nähtiin nostavan tilintarkastuksen kustannuksia. Tarkastajat toivoivat alan palkkioiden nousevan. Muiden kuin tilintarkastuspalveluiden kieltäminen koettiin suurimpana uhkana ja tarkastajat näkevät tilintarkastusyhteisöjen panostavan siihen ennen sen voimaantumista. Tärkeimpiä palveluita tarkastajat kertoivat olevan veropalvelut ja niihin liittyen siirtohinnoittelu. Raportointivelvollisuus ja alan valvonta herättivät kysymyksiä tilintarkastajan vastuun kasvamisesta ja samalla mahdollisesta vastuun rajoittamisesta tarkastajille.

Vaikutusta laatuun ei nähty tai se nähtiin hieman negatiivisena, kun taas tarkastajat olivat melko yhteneviä komission kanssa siitä, että riippumattomuus paranee. Tavoite kahden tilintarkastajan toimeksiannoista tai pienempien tilintarkastusyhteisöjen mahdollisuudesta saada Big Fourien lakisääteisen tilintarkastuksen asiakkaita ei nähty Suomessa toteutuvan. Tilintarkastussääntelyn toteutuminen ei siis tutkimuksen mukaan toteutunut täysin.

Raportointivelvollisuus ja alan valvonta herättivät kysymyksiä tilintarkastajan vastuun kasvamisesta ja samalla mahdollisesta vastuun rajoittamisesta tarkastajille. Toimialan valvonta tulee joka tapauksessa lisääntymään ja se tulee ottaa huomioon entistä laajemmassa näkökulmassa kaikessa tilintarkastusyhteisöjen toiminnassa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Tutkimuksen herättämät näkökulmat

Tilintarkastajien suhtautuminen tilintarkastussääntelyyn oli erittäin kriittinen. KHT-tilintarkastajat eivät nähneet minkään osa-alueen sääntelystä parantavan laatua, mikä on vastaan Liukon (2012) johtopäätöstä siitä, että rotaatio onnistuisi jossain määrin parantamaan tilintarkastuksen laatua.

KHT-tilintarkastajien kriittinen suhtautuminen kohdistui myös toimikautensa lopettaneen EU:n komission nopeasti läpivietyyn ”huonoon lainsäädäntöön”. Kauppalehden artikkelissa (Hartikainen 2014) kyseenalaistetaan sääntelyt yleisesti, koska niiden ajatellaan luovan yrityksille kasvun esteitä. Seuraavan komission työryhmän tavoitteena onkin pohtia, kuinka voidaan vähentää jäsenvaltioihin kohdistuvaa byrokratiaa. Toki tilintarkastussääntelyn kohdalla jäsenvaltioiden päätökset ratkaisevat, kuinka tiukat lopullisista säädöksistä tulevat, ja Hartikainen (2014) kertoo, ettei ”Suomi-lisä” direktiivien päällä ainakaan helpota kotimaisten yritysten huolta.

Sääntelyn ei koettu vaikuttavan pörssiyritysten hallituksen vastuuseen. Tutkimuksen kannalta olennaista on, että PIE-yhtiöiksi luetaan myös luottolaitokset. Vaikka toiseksiviimeisessä haastattelukysymyksessä perehdyttiin pörssiyrityksiin, on otettava huomioon elokuussa 2014 voimaanastunut luottolaitoslaki. Sen mukaan luottolaitoksen

hallituksissa tai johdossa istuvien yksityishenkilöiden henkilökohtainen vastuu tiukentuu ja rikkeenä on jopa viisi miljoonaa euroa. (Vänskä 2014.)

Sääntelyn koettiin vaikuttavan tilintarkastajan vastuuseen kasvavan raportoinnin myötä. Tulevaisuudessa alalle kaivataan sääntelyä vastuun rajoittamisesta. Lähitulevaisuudessa tilintarkastajien palkkioiden odotetaan kasvavan.

Audit Reformin aiheuttama kritiikki lainsäätäjää kohtaan muun muassa takautuvasta lainsäädännöstä ja auki olevista jäsenvaltio-optioista aiheutti reformin tavoitteiden ja tarkastajien välille epätietoisuutta ja epäluottamusta. Erilainen taktikointi sekä tilintarkastusyhteisöjen että toimeksiantojen sisällä voi jatkossa yleistyä. Jopa kilpailu asiakkaan suurimmista toimeksiannoista yhden tilintarkastusyhteisön sisällä maailmanlaajuisesti voi olla mahdollista. Tällöin Big Fourien luotettavuus saattaisi kärsiä, mikä olisi Audit Reformin tavoitteiden vastaista.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet

Työ pyrki selvittämään tilintarkastusasetuksen ja tilintarkastajien haastattelujen perusteella sääntelyn toteutumista ja sen vaikutusta alaan. Teoriaosuuden kehittyminen oli työn kannalta tärkeä kehys kuvaamaan itse reformin kehitystä ja sen aikana syntyneitä mahdollisia muita sääntelyyn vaikuttavia ehdotuksia. Lopullisen version hyväksyminen oli erinomainen ajankohta aloittaa opinnäytetyö. Vielä mielenkiintoisemmaksi asiaksi osoittautui hyväksytyin tilintarkastusasetuksen aukot. Niiden antamat jäsenvaltio-optiot ja tulkinnanvaraiset määräykset saivat aikaan sen, että aihe niin sen tekijälle kuin ammattilaisillekin oli yhtä tulkinnanvarainen.

Haastateltavat olivat innokkaita valitsemastani aiheesta, sillä myönsivät, että alan ammattilaisina kaipaavat itsekkin selvennystä asiaan. Haastattelut oli suunniteltu huolella, ja kysymykset toivat esiin paljon aiheen luonteesta. Vaikka asiasta tiedettiin tosiasiat, eivät siihen syvästi perehtyneet osanneet antaa tyhjentäviä vastauksia. Yhteneväisyyksiä komission ja tarkastajien näkökulmissa pystyttiin hahmottamaan, mutta kritiikin määrä aihetta kohtaan oli yllättävän suurta. Se, että reformi astuu voimaan jo kesällä 2016, kansallisia ohjeita sääntelystä ei ole annettu ja että ammattilaisen ja noviisin tieto oli samalla tasolla, loi aiheesta erittäin haastavan tutkittavan.

Työ kuitenkin vastasi, sen ajankohta huomioon ottaen, sille asetettuja vaatimuksia. Sama tutkimus kahden vuoden kuluttua antaisi arvoille todenmukaisen kuvan. Kysymyksiä, joita tutkimus herätti nousi paljon esiin. Niihin ei kuitenkaan ole vielä tässä vaiheessa mahdollista saada vastauksia.

Jatkotutkimuksena voitaisiin selvittää, miten eri maat tulevat määrittämään PIE-yhteisön ja ajaisiko se maat eriarvoiseen kilpailuasemaan. Lisäksi voitaisiin tarkastella sen vaikutuksia Euroopan talousalueelle. Toisena tutkimuskysymyksenä voitaisiin keskittyä niihin Suomessa kiellettyihin vero-, neuvonta- ja konsultointipalveluihin, joiden kieltämisen laajuus selviää kesäkuuhun 2016 mennessä. Komissio tai työ- ja elinkeinoministeriö ei ole ottanut kantaa siitä, miten 70 % katto lasketaan, jos toimeksiannot eivät ole jatkuvia. Epävirallisissa keskusteluissa on todettu, että katon tulee olla jokaisella maalla oma, jolloin tilintarkastustoimistojen sisäiseltä kilpailulta vältyttäisiin. Mielenkiintoista olisi selvittää miten kysymykset toteutuvat lähivuosina.

Tilintarkastajien tulee osallistua laadunvalvontaan, mutta voiko tilintarkastaja osallistua omaan asiakkaaseensa liittyvään laadunvalvontaan. Mitä kaikkea tulee ottaa huomioon, että riippumattomuus säilyy myös laadunvalvonnan osalta? Mielenkiintoista olisi myös selvittää, että miten pk-yrityksiin vaikuttava suhteutettu tilintarkastus tilintarkastusdirektiivissä tulee vaikuttamaan Big Four-yhtiöiden tulokseen yhdessä tilintarkastusasetuksen kanssa. Laajan tutkielman voisi myös tehdä aiheesta, miten sääntelyreformi vaikuttaa palkkioihin ja tulisiko silloin byrokratian määräämään raportoinnin taakse aidosti lisä-arvoa tuottavaa työtä. Tässä voitaisiin tutkia muita sääntelyitä ja niiden vaikutuksia palkkioihin tilintarkastuksen maailmanhistoriassa.

LÄHTEET

- Aalto-yliopisto. 2014. Tilintarkastuksen muutokset kaventavat asiakkaan valinnanvapautta. Saatavissa: http://biz.aalto.fi/fi/current/news/lasse_niemi-tilintarkastuksen_muutokset_kaventavat_asiakkaan_valinnanvapautta/ [viitattu 17.6.2014].
- Bryce, R. 2008. From Enron to the Financial Crisis, With Alan Greenspan in Between. Saatavissa: <http://www.usnews.com/opinion/articles/2008/09/24/from-enron-to-the-financial-crisis-with-alan-greenspan-in-between> [viitattu 13.6.2014].
- Deloitte. ei pvm. Center for Corporate Governance. Saatavissa: <http://www.corpgov.deloitte.com/site/fi/audit-committee/?jsessionid=tvyyqTh7DWJq0FkL3dbm6BWpVSlSpQtwYb9TC3SxjHH7L1ynhzfL9!-885338706!NONE> [viitattu 13.6.2014].
- Eduskunta. ei pvm. EU-asiat eduskunnassa. Saatavissa: <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/tervetuloa/euasiat.htx?lng=fi> [viitattu 30.4.2014].
- Euroopan komissio. 2010. Vihreä kirja, Tilintarkastuspolitiikka: kriisin opetukset, KOM (2010) 561 lopullinen 13.10.2010.
- Euroopan komissio. 2011. Luottamuksen palauttaminen tilinpäätöksiin: Euroopan komissio haluaa laadukkaammat, dynaamisemmat ja avoimemmat tilintarkastusmarkkinat. Saatavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1480_fi.htm [viitattu 26.4.2014].
- Euroopan komissio. 2013. MEMO/13/1171. Saatavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1171_en.htm?locale=en [viitattu 5.5.2014].
- Euroopan Parlamentin Lakivaliokunta. 2013. Reforming EU audit services to win back investors' confidence. Saatavissa:

<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20130422IPR07532/html/Reforming-EU-audit-services-to-win-back-investors'-confidence> [viitattu 1.5.2014].

Euroopan parlamentti ja neuvosto. 2004. EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI 2004/39/EY.

Euroopan parlamentti ja neuvosto. 2013. EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS (EU) N:o 575/2013.

Euroopan parlamentti ja neuvosto. 2014a. EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisääteisestä tilintarkastuksesta annetun direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta, 2011/0389 (COD).

Euroopan parlamentti ja neuvosto. 2014b. EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteisistä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista ja komission päätöksen 2005/909/EY kumoamisesta, 2011/0359 (COD).

Euroopan parlamentti. 2014. Reforming EU audit services to restore investors' confidence. Saatavissa: <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/news-room/content/20140120IPR33174/html/Reforming-EU-audit-services-to-restore-investors'-confidence> [viitattu 7.5.2014].

Euroopan unioni. ei pvm. Coreper. Saatavissa: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/coreper_fi.htm [viitattu 7.5.2014].

Euroopan unionin virallinen lehti. 2014. Saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2014:158:FULL&from=EN> [viitattu 30.5.2014].

FEE. 2013. Will the European debate on audit policy find a better way forward under the Lithuanian Presidency? Saatavissa:

http://www.fee.be/images/publications/auditing/130718_FEE_Article_re_Audit_Policy_for_publishing.pdf [viitattu 5.5.2014].

FEE. 2014a. Option Table – 2014 Audit Regulation. Saatavissa: http://www.fee.be/images/publications/auditing/Option_Table_-_Audit_Regulation_2014.pdf [viitattu 14.6.2014].

FEE. 2014b. Option Table - Directive on Statutory Audits of Annual and Consolidated Accounts. Saatavissa: http://www.fee.be/images/publications/auditing/Option_Table_-_Audit_Directive_2014.pdf [viitattu 14.6.2014].

Fraktman, M. 2014. Tilintarkastuksen sääntelyreformi hyväksyttiin EU-parlamentissa. Balanssi 2/2014, s. 5.

Hartikainen, J. 2014. EU:n on herättävä kritiikkiin. Kauppalehti.

Hertsi, A. 2014a. Tilintarkastuksen sääntelyyn jäi paljon liikkumavaraa. Kauppalehti.

Hertsi, A. 2014c. EY putosi kolmanneksi pörssiyhtiöiden tarkastajana. Kauppalehti.

Hertsi, A. 2014b. Kahden suuren asema vahvistui tilintarkastuksessa. Kauppalehti.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu Teoria ja Käytäntö. Tallinna: Gaudeamus.

Karttunen, J. & Torniainen T. 2014. Tilintarkastuksen EU-reformi - mikä muuttuu? Balanssi 3/2014, s. 14–17.

Kauppakamari. 2012. Tilintarkastusdirektiivin muuttaminen ja asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista. Saatavissa: <http://kauppakamari.fi/statement-archive/tilintarkastusdirektiivin-muuttaminen-ja-asetus-yleisen-edun-kannalta-merkittävien-yhteisöjen-tilintarkastusta-koskevista-erityisvaatimuksista/> [viitattu 30.4.2014].

Kauppakamari. 2014. Asiantuntijahaku. Saatavissa:

http://asiantuntijahaku.kauppakamari.fi/?searchterm=&khtyht=true&ex_area=0&q=1&khtall=1 [16.6.2014].

KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry. 2013. Tilintarkastajan raportointi 2013:

Kertomukset, lausunnot ja muut asiakirjat. Helsinki: KHT-media.

KHT-yhdistys. 2014a. EU:n Komission tilintarkastusta koskevat ehdotukset.

Saatavissa: <http://www.khtyhdistys.fi/toiminta/eu-n-komission-tilintarkastusta-koskevat-ehdotukset> [viitattu 26.4.2014].

KHT-yhdistys. 2014b. Tietoa meistä, IFAC. Saatavissa:

<http://www.khtyhdistys.fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/ifac-pahkinankuoressa> [viitattu 5.7.2014].

Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. 1. Painos. Tampere: Vastapaino.

Liukko, E. 2012. Tilintarkastajan rotaation vaikutukset tilintarkastuksen laatuun. Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Mattila, H. 2012. Euroopan komission tilintarkastusalaa koskevan ehdotuksen vaikutukset neljään suurimpaan tilintarkastusyhteisöön. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania. 2013. Member States voted in favor of the EU audit market reform. Saatavissa:

<http://www.eu2013.lt/en/news/pressreleases/member-states-voted-in-favor-of-the-eu-audit-market-reform> [viitattu 7.5.2014].

Penttilä, O. 2013. Tilintarkastuksen sääntely, ISA-standardit ja pienten yritysten tilintarkastus Suomessa - tilintarkastajien näkemyksiä. Aalto-yliopisto kauppakorkeakoulu.

Talousvaliokunta. 2012. Ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ja asetukseksi. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/valiokuntakasittely/U+19/2012> [viitattu 30.4.2014].

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2014. Euroopan unionin uusi tilintarkastussäätely.

Saatavissa:

https://www.tem.fi/yritykset/tilintarkastus/euroopan_unionin_tilintarkastussaantelyn_uudistaminen [viitattu 14.9.2014].

Vänskä, H. 2014. Hallitusjäsenille tiukempi vastuu. Kauppalehti.

Valtioneuvosto. 2006. Tilintarkastussäätely eurooppalaiselle tasolle. Saatavissa <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=171106> [viitattu 14.9.2014].

TILINTARKASTUSKERTOMUS**[X] Oy:n yhtiökokoukselle**

Olemme tilintarkastaneet X Oy:n kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tilikaudelta 1.1.–31.12.2013. Tilinpäätös sisältää taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Hallituksen ja toimitusjohtajan vastuu

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta ja siitä, että ne antavat oikeat ja riittävät tiedot Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti. Hallitus vastaa kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä ja toimitusjohtaja siitä, että kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty.

Tilintarkastajan velvollisuudet

Velvollisuutenamme on antaa suorittamamme tilintarkastuksen perusteella lausunto tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. Tilintarkastuslaki edellyttää, että noudatamme ammattieettisiä periaatteita. Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvä tilintarkastustapa edellyttää, että suunnittelemme ja suoritamme tilintarkastuksen hankkiaksemme kohtuullisen varmuuden siitä, onko tilinpäätöksessä tai toimintakertomuksessa olennaista virheellisyttä, ja siitä, ovatko hallituksen jäsenet tai toimitusjohtaja syyllistyneet tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhtiötä kohtaan, taikka rikkoneet osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestystä.

Tilintarkastukseen kuuluu toimenpiteitä tilintarkastusevidenssin hankkimiseksi tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen sisältyvistä luvuista ja niissä esitettävistä muista tiedoista. Toimenpiteiden valinta perustuu tilintarkastajan harkintaan, johon kuuluu väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvan olennaisen virheellisuuden riskien arvioiminen. Näitä riskejä arvioiessaan tilintarkastaja ottaa huomioon sisäisen valvonnan, joka on yhtiössä merkityksellistä oikeat ja riittävät tiedot antavan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisen kannalta. Tilintarkastaja arvioi sisäistä valvontaa pystyäkseen suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta ei siinä tarkoituksessa, että hän antaisi lausunnon yhtiön sisäisen valvonnan tehokkuudesta. Tilintarkastukseen kuuluu myös sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuuden, toimivan johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden kohtuullisuuden sekä tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen yleisen esittämistavan arvioiminen.

Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Lausunto

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia.

[(Tilintarkastajan toimi)paikka ja päiväys]

[Tilintarkastajan allekirjoitus]

[Tilintarkastajan osoite]

TILINTARKASTUSKERTOMUS**[X] Oy:n yhtiökokoukselle**

Olemme tilintarkastaneet X Oy:n kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tilikaudelta 1.1.–31.12.2013. Tilinpäätös sisältää sekä konsernin että emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Hallituksen ja toimitusjohtajan vastuu

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta ja siitä, että ne antavat oikeat ja riittävät tiedot Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti. Hallitus vastaa kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä ja toimitusjohtaja siitä, että kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty.

Tilintarkastajan velvollisuudet

Velvollisuutenamme on antaa suorittamamme tilintarkastuksen perusteella lausunto tilinpäätöksestä, konsernitilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. Tilintarkastuslaki edellyttää, että noudatamme ammattieettisiä periaatteita. Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvä tilintarkastustapa edellyttää, että suunnittelemme ja suoritamme tilintarkastuksen hankkiaksemme kohtuullisen varmuuden siitä, onko tilinpäätöksessä tai toimintakertomuksessa olennaista virheellisyttä, ja siitä, ovatko emoyhtiön hallituksen jäsenet tai toimitusjohtaja syyllistyneet tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhtiötä kohtaan, taikka rikkoneet osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestystä.

Tilintarkastukseen kuuluu toimenpiteitä tilintarkastusevidenssin hankkimiseksi tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen sisältyvistä luvuista ja niissä esitettävistä muista tiedoista. Toimenpiteiden valinta perustuu tilintarkastajan harkintaan, johon kuuluu väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvan olennaisen virheellisuuden riskien arvioiminen. Näitä riskejä arvioiessaan tilintarkastaja ottaa huomioon sisäisen valvonnan, joka on yhtiössä merkityksellistä oikeat ja riittävät tiedot antavan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisen kannalta. Tilintarkastaja arvioi sisäistä valvontaa pystyäkseen suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta ei siinä tarkoituksessa, että hän antaisi lausunnon yhtiön sisäisen valvonnan tehokkuudesta. Tilintarkastukseen kuuluu myös sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuuden, toimivan johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden kohtuullisuuden sekä tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen yleisen esittämistavan arvioiminen.

Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntomme perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Lausunto

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot konsernin sekä emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia.

[(Tilintarkastajan toimi)paikka ja päiväys]

[Tilintarkastajan allekirjoitus]

[Tilintarkastajan osoite]

TILINTARKASTUSKERTOMUS**[X] Oyj:n yhtiökokoukselle**

Olemme tilintarkastaneet X Oyj:n kirjanpidon, tilinpäätöksen, toimintakertomuksen ja hallinnon tilikaudelta 1.1.–31.12.2013. Tilinpäätös sisältää konsernin taseen, [tuloslaskelman,] laajan tuloslaskelman, laskelman oman pääoman muutoksista, rahavirtalaskelman ja liitetiedot sekä emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Hallituksen ja toimitusjohtajan vastuu

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta ja siitä, että konsernitilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti ja että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat oikeat ja riittävät tiedot Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti. Hallitus vastaa kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä ja toimitusjohtaja siitä, että kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty.

Tilintarkastajan velvollisuudet

Velvollisuutenamme on antaa suorittamamme tilintarkastuksen perusteella lausunto tilinpäätöksestä, konsernitilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. Tilintarkastuslaki edellyttää, että noudatamme ammattieettisiä periaatteita. Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvä tilintarkastustapa edellyttää, että suunnittelemme ja suoritamme tilintarkastuksen hankkiaksemme kohtuullisen varmuuden siitä, onko tilinpäätöksessä tai toimintakertomuksessa olennaista virheellisyttä, ja siitä, ovatko emoyhtiön hallituksen jäsenet tai toimitusjohtaja syyllistyneet tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhtiötä kohtaan taikka, rikkoneet osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestystä.

Tilintarkastukseen kuuluu toimenpiteitä tilintarkastusevidenssin hankkimiseksi tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen sisältyvistä luvuista ja niissä esitettävistä muista tiedoista. Toimenpiteiden valinta perustuu tilintarkastajan harkintaan, johon kuuluu väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvan olennaisen virheellisuuden riskien arvioiminen. Näitä riskejä arvioiessaan tilintarkastaja ottaa huomioon sisäisen valvonnan, joka on yhtiössä merkityksellistä oikeat ja riittävät tiedot antavan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisen kannalta. Tilintarkastaja arvioi sisäistä valvontaa pystyäkseen suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta ei siinä tarkoituksessa, että hän antaisi lausunnon yhtiön sisäisen valvonnan tehokkuudesta. Tilintarkastukseen kuuluu myös sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuuden, toimivan johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden kohtuullisuuden sekä tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen yleisen esittämistavan arvioiminen.

Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntomme perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Lausunto konsernitilinpäätöksestä

Lausuntonamme esitämme, että konsernitilinpäätös antaa EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot konsernin taloudellisesta asemasta sekä sen toiminnan tuloksesta ja rahavirroista.

Lausunto tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot konsernin sekä emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia.

[(Tilintarkastajan toimi)paikka ja päiväys]

[Tilintarkastajan allekirjoitus]

[Tilintarkastajan osoite]

Haastateltava	Ajankohta	Kesto, min	Kokemus alalta, vuotta	Nimitykset	Painoalue työssä
A	26.6.2014	50	26	KHT ja CIA	Sisäinen tarkastus ja riskienhallinta
B	4.8.2014	39	8	KHT	Pk-yhtiöt
C	6.8.2014	37	15	KHT ja juristi	Pk-yhtiöt ja riskienhallinta
D	13.8.2014	28	16	KHT	Listayhtiöt , isot kansainväliset konsernit ja riskienhallinta
E	21.8.2014	18	15	KHT ja KHT-yhdistyksen tilintarkastustoimikunnan jäsen	Pk-yhtiöt
F	25.8.2014	26	8	KHT	Kiinteistö- ja rakentaminen

Audit Reformin vaikutukset tilintarkastajan työhön ja tilintarkastusalaan käytännössä KHT-tilintarkastajan näkökulmasta.

Haastateltavan tausta

1. Kokemus tilintarkastusalalta
2. Millaisiin asiakasyrityksiin työhönne tilintarkastajana on painotunut?
3. Oletteko tilintarkastaneet yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä?

Rotaatio

4. Mitä mielestäsi rotaatiovelvoite tulee muuttamaan verrattuna nykyiseen?
5. Mitä erityisen hyvää rotaatiovelvoite tuo tilintarkastukseen?
6. Mitä huonoja puolia rotaatiovelvoitteesta syntyy?

Muut kuin tilintarkastuspalvelut

7. Miten mielestäsi vero-, konsultointi, ja neuvontapalveluiden kieltäminen vaikuttaa tilintarkastuksen laatuun? Entä riippumattomuuteen?
8. Mitkä ”muut kuin tilintarkastuspalvelut” ovat asiakassuhteen kannalta tärkeimpiä nyt?
9. Uskotko että sääntely rajaa ammatin monipuolisuutta?

Tilintarkastajan raportointi ja toimialan valvonta

10. Miten tilintarkastus tulee eroamaan nykyisestä?
11. Muuttuuko tilintarkastuksen ajoitus tai raportoinnin ajoitus?

Yleisesti sääntelystä

12. Luuletteko, että sääntely leviää PIE-yhtiöistä muihin yhtiöihin?
13. Luuletteko että sääntely leviää muualle EU-maista?
14. Milloin luulette että sääntelyä aletaan noudattaa?
15. Aukeavatko Euroopan tilintarkastusmarkkinat tilintarkastajille?
16. Miten mielestänne säännökset tukevat tai eivät tue markkinoiden luottamusta taloudelliseen raportointiin?
17. Pystyvätkö pienet tilintarkastusyhteisöt kilpailemaan paremmin hinnalla?
18. Miten sääntely vaikuttaa pörssiyritysten hallituksen vastuuseen?
19. Tuleeko mieleenne muita kysymyksiä?